

PISANII SÂNGEORZENE

SPIRITUALITATE, ISTORIE ȘI TRADIȚIE LOCALĂ
ANUL VIII, NR. 5(81), MAI 2019

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor **FLORIN HODOROGA**
teolog **ALEXANDRU DĂRĂBAN**

REDACȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com
Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj; E-mail: adaraban17@yahoo.ro;
aldaraban57@gmail.com

TEHNOREDACTARE: Alexandru Dărăban

Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:

<https://independent.academia.edu/DarabanAlexandru>

<http://en.calameo.com/accounts/3280504>

<https://pisaniiisang.wordpress.com>

Coperta 1: Familie tradițională din Sângeorz-Băi

Coperta 2: Femei din Sângeorz-Băi în port tradițional

Coperta 3: Invitații Taberei de literatură Sângeorz-Băi - 2019

Coperta 4: Afișul oficial al Taberei de literatură Sângeorz-Băi - 2019

Fotografiile din acest număr provin din cadrul Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (colecția fotografii), Facebook (Vicariatul greco-catolic Năsăud, Leon Prădan, Cornel Rusan, Iosif Ciunterei, Liceul „Solomon Haliță” Sângeorz-Băi), Centrul Cultural „Iustin Sohorca” Sângeorz-Băi, colecția personală a artistului Maxim Dumitraș

PISANII SÂNGEORZENE
- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

ANUL VIII, NR. 5(81), MAI 2019

Cuprins

CUPRINS.....5

RESTITUIRI

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI, <i>Graz – Noiembrie 1870</i>	7
ICU CRĂCIUN, <i>Liviu Rebreanu către Garabet Ibrăileanu</i>	9

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

<i>Adresele sinodului din Valea Rodnei, districtul Năsăud, ținută în 3 octombrie 1870</i>	11
<i>Protocolul Sinodului tractual din Vicariatul greco-catolic al Rodnei ținută în 3 octombrie 1870</i>	13
<i>Corpul învățătoresc de la școala trivială și elementară din Sângeorgiu</i>	18
<i>Din Sângeorgiul Românesc – 14 februarie 1906</i>	19
IUSTIN SOHORCA, <i>Teatru în Sângeorgiul-Românesc</i>	20
DORIN DOLOGA, <i>Aspecte privind agricultura în localitatea Sângeorz-Băi în perioada 1929-1934</i>	22
<i>Iar Someșul curge și cântă</i>	25
<i>Dr. Laurențiu Oanea – Din activitatea de parlamentar interbelic</i>	26

DIN GRANITĂ

MILU MĂLIN, <i>Cercetări istorice</i>	29
<i>Calea ferată năsăudeană</i>	34
THEODOR A. BOGDAN, <i>Organizarea Partidului Național Român în județul Bistrița-Năsăud</i>	36
<i>Domnul Ion I. C. Brătianu pe Valea Someșului</i>	38
OCTAVIAN LUNGU, <i>Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud</i>	40
IULIU MOISIL, <i>Amintiri de la Societatea „România Jună” a studenților români din Viena</i>	49

TRADIȚII

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI – <i>culegător de folclor</i>	58
--	----

ACTUALITATE

<i>Tabăra de literatură Sângeorz-Băi – 2019</i>	63
---	----

RESTITUIRI

GRAZ

- Noiembrie 1870 -

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

D-le redactor!

A trecut mult timp de când nu v-am scris nimic din capitala Stiriei.

Multe constelații au apărut de atunci pe orizontul Europei, multe evenimente epocale s-au petrecut în decursul acestui timp în istoria omenirii.

Papa Sfântul schimba cetatea lumii cu o diplomă de infailibilitate... Italia, mama noastră, vatra ginteii latine, astăzi celebrează pe murii Romei acea sărbătoare măreață și națională după care fiii ei de secole au oftat. De pe vârful sacralului capitoliu, astăzi, fâlfâiește acel drapel superb ce anunța lumii că patria lui Romul, astăzi, e unită, e mândră, e falnică.

Sacrele oseminte ale lui Machiavelli, Dante și Cavour vor simți ușurare și mângâiere, că unul din cele mai sublime visuri ale sale, astăzi e realizat.

Ah! Și cât de pompoasă, cât de fericită e acea sărbătoare! Ferice vouă fraților de la Apenini.

Primiți felicitările fraților voștri de la Carpați care, cu inima plină de iubire, va striga:

Când ecoul libertății la Pind și la Carpați

Va cere întronarea unirii între frați;

Când va suna odată semnalul de-nfrăție

Pe-a Daciei întinsa și clasica câmpie,

Italia, dulce mamă, întinde-a tale brață

Susține-a noastră cauză, ne-ajută la viață!

Dar pe când de-o parte exprimau bucuria, pe de altă parte trebuie să manifestăm cea mai profundă durere, încât inima ni se sfâșia.

Pe când Italia celebrează cu pompă acea sărbătoare măreață – sora noastră cea mai mare înota în suferințe, patria ei călcată și devastată de invazii barbare; și tu Italia privești cu nepăsare lamentările ei? Tu care ai brață tari și valoroasă, nu grăbești să-i dai ajutor! Geniul conservator al latinismului pretinde asta. Tu calci cea mai sfântă datorie în picioare, datoria de a ajuta pe sora ta dulce. Istoria latinității, istoria omenirii îți va muștra rău această nepăsare rece.

Franța se scaldă în sânge, dar cum? Pe când mai întreaga rasă germană s-a aliat să o umilească, să o devasteze, să o nimicească, ea e izolată, numai singură? Tu, Franța, ai multe surori dulci, toate fiice ale acelei mame glorioase, a Romei superbe, cum de nu-ți dai ajutor, nu se aliază cu tine? Să tac acum de Italia, unde-i Spania, unde-i România? Nici aceste nu-ți scurg întru ajutor! Veni-va timpul când le va pare rău de acea nepăsătoare pasivitate, în care orbăcie astăzi, când surorii voastre celei mai mare și mai tare e se storc puterile – dar atunci va fi târziu... Oh! Fiice drăgălașe ale Romei! Învățați și voi odată a vă îmbrățișa sub

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

umbra drapelului unirii, recunoașteți odată că voi, nealiate, neîmpreunate prin catena unirii, sunteți amenințate cu moarte.

Latinitatea e amenințată cu nimicirea sa; două elemente mari și feroce vă țintesc înghețarea – panslavismul și pangermanismul – aceste două hidre înfricoșate vor să vă sugă sângele.

Fiți unite dară, dacă voiți să aveți viață și viitor, învățați a vă închina cultului de alianță de la inamicii voștri amenințători.

Astăzi, Franța, zace deja zdrobită, mâine nu mai poate, va veni rândul surorii sale din Orient, a elementului român transplantat de divinul Traian în Dacia. Două elemente mari s-au aliat pentru stârpirea latinității și fiicele Romei nu vor să știr de acest mare pericol. Germanismul operează asupra noastră în vest, slavismul va începe în est... și fiicele Romei sunt neunite, ele stau cu mâinile în șold până când vor cădea în abisul ce li se pregătește! Oh, de și-ar deschide ochii!

V-am fost referat cu altă ocazie despre propaganda panslavismului de prin țările slave. Cred că nu va fi în dezinteresul cititorilor „Gazetei” dacă voi ilustra prin fapte acel asert.

Pentru acel scop al panslavismului este încă de mult în Petropole un comitet central ce lucrează din toate puterile.

Ca să vedem cum propaganda panslavismului din Rusia își întinde ghearele în toate direcțiile, scoatem următoarele date din raportul citatului comitet; pe timpul din 11 iunie 1869 până [în] iulie 1870: în casa comitetului se afla 14.000 ruble, numărul membrilor e 300. Din această sumă s-au dat în decursul anului 9.000 ruble și anume: 500 ruble ca premiu pentru o scriere cehă „despre casă”; 1.050 ruble pentru școlile slave (aici se înțeleg slavii din Austria); 500 ruble pentru teatru rutean în Lemberg; 300 ruble pentru editarea unui ziar sârbesc din Lausitz. Mai departe se raportează că secțiunea literară a pregătit pentru tipărire următoarele opuri: o scriere despre Boemia și Moravia, un document husitan ce l-a editat patriarhul de Constantinopol: „O biografie poporală a magistrului I. Hus”.

Acestea, cred, că pot servi de exemplu românilor. Unde sunt în România liberă astfel de comitete, nu pentru propagarea, dar numai pentru conservarea românismului?!

Sărman românism¹!

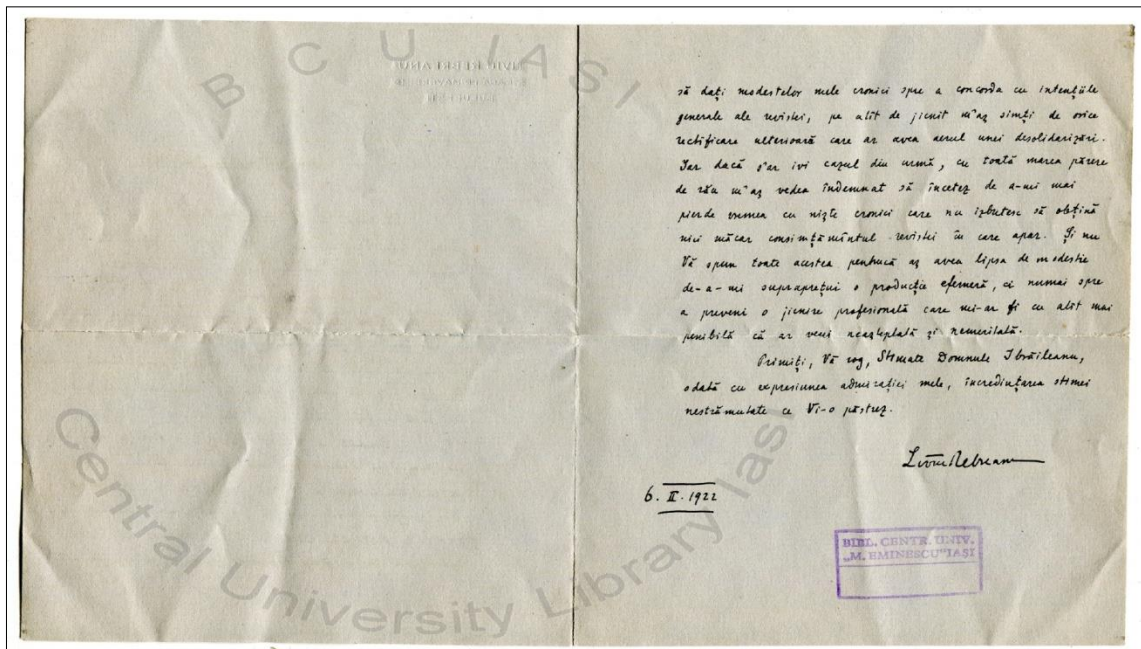
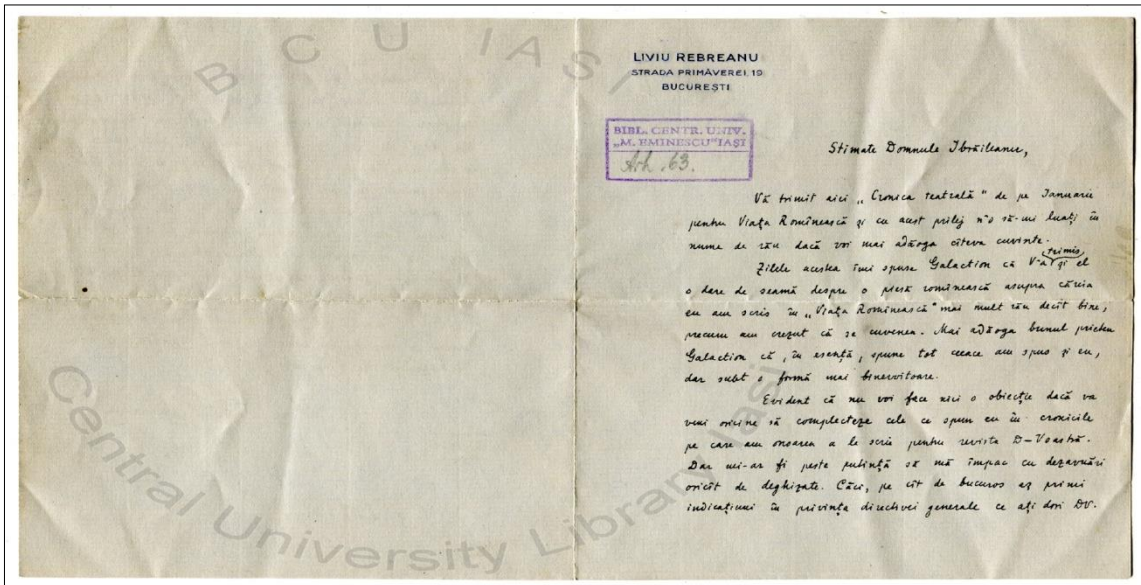
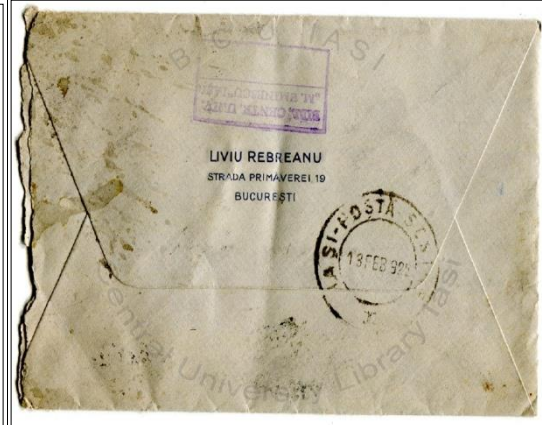
¹ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul XXXIII, 1870, nr. 93 (articolul este semnat cu pseudonimul *Publiu*).

LIVIU REBREANU CĂTRE GARABET IBRĂILEANU

Icu Crăciun

La Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” din Iași corespondența lui Garabet Ibrăileanu este destul de stufoasă. Printre scrisorile primite de critic se numără și o una a lui Liviu Rebreanu, datată 6 februarie 1922.

Încă înainte de a pleca la București, viitorul romancier visase să ajungă colaborator al revistei „Viața Românească” de la Iași, înființată în 1906. După ce trece Carpații în Regat (în 1909), cu ajutorul lui Gârleanu ajunge secretar literar la Teatrul Național din Craiova (1909). În această perioadă colaborează ocazional la diferite reviste și ziare, scrie câteva nuvele sau proiectează viitoarele romane. În iunie 1912, la Orăștie, îi apare volumul de povestiri „Frământări”, iar în 1916 „Golani” și „Mărturisire”, care nu au răsunetul dorit. În decembrie 1919, pe scena Teatrului Național din București, are loc premiera comediei „Cadrilul” și apare volumul de nuvele „Răfuiala”, iar în 20 noiembrie 1920 apare romanul „Ion”, care, până în 1943, va cunoaște opt ediții antume și șase traduceri în limbi străine. În 1922, scriitorul ardelean căpătase deja o notorietate binemeritată, iar porțile celor mai importante reviste și ziare i se deschiseră cu multă generozitate. În scrisoarea pe care v-o prezentăm alăturat, Rebreanu ajunsese cronicar teatral și la „Viața Românească”, și pe lângă „Cronica teatrală” pe luna ianuarie 1922, adaugă câteva gânduri legate de „o dare de seamă despre o piesă românească” despre care scrisese și bunul său prieten Gala Galaction, autorul lui „Ion” fiind mai exigent, iar Galaction mai „binevoitor”. După cum se poate observa, romancierul vrea să-și întărească poziția și, firește, arată că s-ar simți jignit „de orice rectificare ulterioară care ar avea aerul unei desolidarizări”, mergând până acolo încât „s-ar vedea îndemnat” să-și înceteze colaborarea. Cu alte cuvinte, era și o chestiune de orgoliu profesional.

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

Adresele sinodului din Vicariatul Rodnei, districtul
Năsăud, ținută în 3 octombrie 1870

Excelență!

Cel mai sfânt și mai frumos drept, atât în viața politică, cât și în cea bisericească e, fără îndoială, dreptul de alegere. Acest drept l-a avut și exercitat biserica noastră, atât înainte, cât și după unire și nu a abzis niciodată de la dânsul. După ce însă vitregirea timpurilor a adus cu sine de în timpul mai recent am fost împiedicați în exercitarea acestui drept, clerul și poporul greco-catolic din Vicariatul Rodnei și-a ținut de sfântă datoria a se adresa la locurile mai înalte pentru delăturarea acestor împiedicări. Până în ziua de astăzi însă nu a fost fericit a-și vedea împlinită această datorie și din această cauză se vede nevoit din nou a face toți pașii pentru câștigarea concesiunii de a exercita dreptul său de alegere, cu atât mai vârtos cu cât va să se ocupe scaunul vacant al episcopiei noastre – cu vătămarea dreptului nostru de alegere – pe calea denumirii și încă în un mod care va să producă cea mai mare indignare în toți românii greco-catolici.

Drept aceea, acludând (probabil anexare, s. n.) câte o copie din actele respective, venim a ne ruga cu toată reverența ca Excelența Ta, luând în considerare importanța cauzei, să ai bunătate a sprijini cu cunoscuta-ți influență pașii făcuți din partea noastră.

Excelență! Clerul și poporul greco-catolic din Vicariatul Rodnei este de acea convingere că piedicile ce ni se fac întru folosirea drepturilor noastre, mare parte provin de acolo, că greco-catolicii până în ziua astăzi încă nu au avut ocazie a-și organiza treburile sale bisericești și școlare. Pentru aceea te roagă cu tot respectul ca în interesul bisericii noastre – să nu întârzii a face cele de lipsă, ca să ne putem afla cât mai iute în congresul provincial, a cărei amânare e destul de simțită pentru confesiunea greco-catolică care, astăzi, în privința organizării stă cu mult mai îndărăpt decât celelalte confesiuni din imperiul austriac.

Rugându-te din nou ca să iei în părinteasca considerare aceste rugări, care sunt expresia dorințelor clerului și poporului din Vicariatul Rodnei reprezentați în sinod formal, convocat pe bază legală și să nu o privești ca o cerere a unor privați, cum se fac acestea din partea veneratului ordinariat mitropolitan mai în zilele trecute, suntem.

Adresele sinodului din Vicariatul Rodnei, districtul Năsăud, ținută în 3 octombrie 1870

Ai Excelenței Tale cu supunere fiiască sinodul tractului greco-catolic din Vicariatul Rodnei.

Năsăud în 3 octombrie 1870.

Președinte: Grigore Moisil, vicar

Notarii: Dr. Ioan Lazăr, Maxim Pop¹.

Excelență!

Convinși fiind despre înflăcăratul zel ce ați arătat totdeauna pentru binele și prosperarea națiunii române și a bisericii greco-catolice ne luăm libertate a vă molesta cu o umilă rugămintă:

Lățindu-se pe aici faima că d-l canonic de la Gherla, Ioan Gulovich, s-a denumit sau s-ar denumi de episcop de Gherla, a stârnit nu numai amărăciune mare în inimile tuturor românilor greco-catolici simțitori, ci și o indignare. Cum nu? Când am suplicat la Maiestatea Sa pentru dreptul alegerii eppului, atât după moartea episcopului Ioan Alexi, cât și după promovarea preasfinției sale d. Episcop al Gherlei, Ioan Vancea la demnitatea mitropolitană și în loc să se considere justa noastră rugămintă bazată pe dreptul și uzul vechi observat totdeauna și după unirea cu biserica Romei la alegerea episcopului din dieceza Făgărașului, a cărei și dieceza Gherlei a fost parte constitutivă, ne trezim – în loc de înaltă favorizată rezoluție – cu denumire de episcop fără alegere. De am tăcut la denumirea preasfinției sale d. episcop Ioan Vancea la scaunul episcopesc în Gherla, cauza a fost și este un bărbat și cu științe înalte, înfrumusețat cu toate însușirile de episcop și român zelos. Însă denumirea d. canonic Gulovich care nici n-are științe mai înalte și mai lățite decât zeci de bărbați bisericești de națiune română, nici s-a arătat cu zel pentru binele națiunii române și înflorirea bisericii, nici a făcut – după știrea noastră – astfel de merite, cât să fie preferat preoților de națiune română – de nu cumva procesul intentat episcopului Alexi, care a fost și cauza morții acestuia, i se computa de merit; ar fi nu numai o insultă asupra clerului greco-catolic român, dar și o batjocură chiar asupra întregii națiuni române, care nici un român biruitor nu o poate vedea cu sânge rău, încât să nu fie revoltat din lăuntru.

Sinodul bisericesc mixt din Vicariatul Rodnei convocat aici în ședința din 3 curent a decis: a se mai scrie și roagă Maiestatea Sa ca să îndure a ne rezolva petiția din 24 martie 1869, susțernută pe calea veneratului ordinariat din Gherla, ca să ne conceedă a ne alege episcop după uzul și datina observată la alegerea episcopului Făgărașului, la care și noi am avut parte cu toată ocazia când fu atare alegere.

Mai încolo să se susștearnă și înaltul minister regesc al Ungariei o reprezentațiune, ca înaltul același să ne respecte acest drept vechi și se exonerează de la Maiestatea Sa împăratul și regele apostolic ceruta înalta învoire.

Ambele scrisori a decis sinodul a se trimite Excelenței Voastre cu acea respectuoasă rugare ca să binevoiți Excelență a primi această afacere și dimpreună cu ceilalți dd. greco-catolici în Pesta – pe care asemenea îi rugăm – uniți în corpore a înmâna Maiestății sale adresa maiestatică, de cumva se va fi aflând în Pesta, iar de nu să se expedieze la Viena pe poștă. Asemenea să aveți bunătate reprezentațiunea la înaltul minister întreg a o înmâna Excelenței Sale ministrul președinte, sprijinind cauza aceasta cu căldura cât se poate de mare.

¹ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul XXXIII, 1870, nr. 78.

Adresele sinodului din Vicariatul Rodnei, districtul Năsăud, ținută în 3 octombrie 1870

Rămâne la înalta înțelepciune a Excelenței Voastre care, totdeauna, s-a condus în locuri serioase și grave cum e și acest de acum, a face pașii necesari și la ceilalți dd. miniștri.

Rugându-vă din nou ca să binevoiți a sprijini la înaltul regim cauza dreptului de alegere eredită de la moșii și strămoșii noștri, avem onoare a ne însemna ce cea mai profundă reverență, ai Excelenței Voastre plecați servi.

Din sinodul vicarial al Rodnei
Năsăud în 4 octombrie 1870.

Președinte
G. Moisil

Notarii:
Dr. Ioan Lazar, Maxim Pop¹.

Protocolul Sinodului tractual din Vicariatul greco-catolic al Rodnei ținut în 3 octombrie 1870

sub prezidiul reverendisimului domn vicar Grigore Moisil, fiind de față:

a) Dintre preoți:

Ciril Deac în Borgo-Bistrița, Grigore Mureșianu în Feldru, Mihail Onișor în Găureni, Iosif balu în Ilva-Mare, Baziliu Groze în Maieru, Baziliu Șioldea în Mititei, Leon Vertic în Mocod, Ioan Timariu în Borgo-Mureșeni, Moise Pop în Borgo-Tiha, Ioan Lazar cooperador în Năsăud, George Feti în Poieni, Ioan Sângeorzan în Rebra, Ștefan Pop în Rebrîșoara, Sebastian Coșbuc în Salva, Simion Tanco în San-Georgiu, Grigore Pop în Telciu, Alexandru silași protopop în Bistrița.

b) Dintre mireni:

Reprezentanții comunelor: Leontin Luchi și Gabriel Pop în Feldru, Ioan Onișor și Ioan Filimon în Găureni, Ioan Constantin și Ioan Oul în Ilva-Mare, Elia Cincia și Pantelimon Hădărău în Maieru, Paramon salvan și Login Tamașiu în Mititei, Baziliu Mureșianu și Gabriel Vertic în Mocod, Ioan Sârbu și Elia Cioranu în Borgo-Mureșeni, Ioan pavel și Teodor Ruleanu în Năsăud, Calist Tofan și Nechita Ani în Vărarea, Gabriel Pop și Demetriu Roșca în Poieni, Elia Burduhos și Andrei Lazar în Rebrîșoara, Florian Porcius și Onisim Bindiu în Rodna-Veche, Iacob Pavelea și Dorotei Cimbulea în Salva, Maxim Lica și Ariton Mărcuș în San-Georgiu, Paul Feti și Baziliu Moga în Plai, George Ștefănuțiu și Nestor Ganea în Telciu, Alexandru Bohățel și Dănilă Lica în Borgo-Tiha, Teodor Tursianu și Gabriel Bob în Zagra, Grigore Sângeorzan în Parva.

¹ *Ibidem.*

*Protocolul Sinodului tractual din Vicariatul greco-catolic al Rodnei
ținut în 3 octombrie 1870...*

c) Din partea statului învățătoresc

Teodor Rotariu - reprezentantul corpului învățătoresc de la școala normală, Ioan Marțian, Florian Moțoc, Teodor Dumbravă și Ioan Cioreceri – profesori gimnaziali.

Iar ca notari: Dr. Ioan M. Lazar și Maxim Pop.

Adunându-se membrii sus-numiți în sala școlii normale, d-l președinte deschide ședința anunțând că sunt mai multe obiecte importante, care au cauzat necesitatea ședinței prezente.

I. Înainte de a pune pe tapet spre dezbatere alte obiecte, președintele fiind privativ interpelat din mai multe părți, aduce la cunoștința sinodului ca clerul din Vicariatul Rodnei în 24 martie în 1869 s-a fost adresat cu o reprezentațiune la Maiestatea Sa în care s-a rugat pentru a se concede dreptul de a alege episcop în scaunul episcopesc din dieceza Gherlei devenită vacantă prin alegerea fostului episcop Ioan Vancea, după care însă nu s-a căpătat nici un răspuns până acuma. Dispunând a se citi reprezentația clerului, recerca pe sinod și, mai ales, pe reprezentanții comunelor bisericesti să se exprime că consimțesc ori nu cu pașii făcuți de numitul cler.

D-l Leontin Luchi, reprezentantul comunei Feldru, cerând cuvântul, se declară cum că din parte-și află foarte nimeriți pașii făcuți din partea clerului, prin urmare nu poate decât să-i declare de ai săi și să roage pe ceilalți reprezentanți să facă asemenea.

D-l Alexandru Bohățel, reprezentantul comunei Borgo-Tiha, consimte cu cele exprimate de d-l Leontin Luchi, însă e de părere să nu facem forma, ci să facem esența. Crede, că de cumva adresa citită era o adresă a diecezei întregi, ar fi rezolvată de mult. Dacă nu s-a făcut până acum, ținând axioma veche: „Qui perditit numerum,incipiat iterum” să facem cel puțin acum pași colectivi și atunci să poată spera rezultat favorabil. Considerând că scaunul episcopesc până când se vor face pașii colectivi din partea diecezei, s-ar putea ocupa prin denumire, propune: ca mai întâi să se facă în cel mai scurt timp o adresă către Maiestatea Sa, în care să roage rezolvarea cererii din 24 martie 1869. Cu privire la pașii ce sunt de făcut din partea diecezei propune: ca sinodul să facă o adresă la înaltul minister din Pesta în care să se roage a ne concede alegerea episcopului diecezan; a doua să se facă la Pontificele roman în care să se roage ca Sfinția Ta să se întrerupă și să ne apere drepturile noastre bisericesti, dintre care e în prima linie dreptul de a alege pe arhipăstori; a treia adresă către mitropolitul în care să i se facă cunoscuți pașii făcuți și să se roage sprijini; a patra adresă, la ordinariat din Gherla, în care să fie rugat a se interpune pentru câștigarea dreptului de alegere. Spre scopul acesta să se roage a conchema numaidecât consistoriu plenar care, luând la dezbatere obiectul de sub întrebare, să facă pașii necesari în numele clerului întreg din dieceze; totodată să se declare în acea adresă ca de cumva ordinariatul nu ar voi a da ascultare acestei rugări, sinodul tot urmările neplăcute provenite de aici le va pune pe umerii ordinariatului.

Ce se ține de modalitatea trimerii adreselor, e de părere că adresa către Maiestatea Sa și cea către înaltul minister să se trimită tuturor bărbaților greco-catolici din Pesta, care să roage: ca în corpore să meargă la Maiestate de cumva va fi acolo și la ministrul președinte și să predea adresele, rugând apoi și pe ceilalți miniștri ca să binevoiască a considera cererea noastră. Încât când Maiestatea Sa nu ar fi acolo, să se roage a înainta adresa pe calea care vor afla mai corespunzătoare. Cu privire la pașii făcuți de consistoriul plenar propune: ca asesorii consistoriului care se afla în Vicariatul Rodnei să fie însărcinați ca mergând în consistoriu să stăruiască pentru alegerea unei deputațiuni din partea consistoriului care să meargă cu adresa în numele clerului la locurile mai înalte. În urmă propune ca sinodul să comunice cu ceilalți

*Protocolul Sinodului tractual din Vicariatul greco-catolic al Rodnei
ținut în 3 octombrie 1870...*

protopopi din dieceze pașii făcuți din partea sa trimitând și câte o copie din actele respective cu recercare de a se face și din parte-le asemenea pași.

D-l Maxim Lica, reprezentantul comunei San-Georgiu, consimte cu cele propuse de d-l Alexandru Bohățel, voiește însă a adăuga ceva din cauza că la facerea adresei din partea clerului nu au participat mirenii și așa nu au avut ocazie a se exprima și ei. Acum însă le rămân drept și voiește să facă aceea ce ar fi făcut atunci.

În cererile îndreptate la locurile mai înalte s-a constatat că am avut dreptul de alegere constatat, că am avut dreptul de alegere care până acum nu ni le-a luat nimeni. S-au amintit în adresa clerului din Vicariatul Rodnei că clerul a primit și venerat pe episcopul fost și acum mitropolit Vancea, deși denumit din partea regimului. Din parte-și nu consimte cu această expresie din motiv că cine consimte cu un act în contra dreptului ce-l are își dă învoirea la pierderea dreptului său; din contra când se calcă vreun drept al cuiva și respectivul nu se învoiește, chiar de i s-ar lua pe un timp, poate să-l recheme și poate să-l recâștige. De cumva nu s-a făcut aceasta cu ocazia denumirii episcopului Vancea, trebuie să se facă acuma când am văzut în una din diecezele provinciei noastre că s-a făcut o denumire care a cauzat o nemulțumire în toți aceia care doresc înaintarea clerului și cu el a națiunii; iar acum se pregătesc o altă denumire a cărei faimă a umplut până acum cu indignare inimile tuturor fiilor adevărați ai diecezei noastre. Propune dară: ca în scrisoarea ce se va adresa înaltului minister, să se protesteze apriori în contra denumirii episcopului nostru, ca să nu se poată imputa oricând că nu am pășit cu toată energia pentru apărarea drepturilor noastre.

D-l nu e contra protestului, observă însă că nu ar fi consult a se amesteca prea afund din cauza că dacă se învinuiește cineva, acela are drept și datorie a se scuza.

Regimul se poate ușor scuza în cazul de față. Va fi cunoscut ca în conferințele ținute la Urbea mare în cauza regulării provinciei mitropolitane greco-catolice a Albei-Iulia s-a decis ca episcopii înființândelor dieceze are să-i denumească Maiestatea Sa. Deci regimul ori cel de atunci, ori cel de astăzi, li-e ușor poate scoate protocoalele conferinței ca document, spre a cărei baze s-a făcut propunerea de denumire. de aceea repetă, că nu e contra protestului, însă totuși nu ar învinui regimul.

D-l Maxim Lica crede că clerul stă din preoți, protopopi, vicari și respectivele consistorii; de cumva clerul întreg a fost provocat să-și trimită reprezentanții săi la conferința de la Oradea-mare și acei reprezentanți aleși din clerul întreg și au dat învoirea la aceea ca să li să ia dreptul alegerii și să se ocupe scaunele episcopoești pe calea denumirii, atunci se leapădă de confesiunea sa, pentru că nu voiește a fi fiul unei confesiuni care-și dă de bunăvoie învoirea la luarea drepturilor sale cele mai sfinte, cum este dreptul de alegere. de cumva s-a făcut de doi, trei, fără știrea și învoirea clerului, precum crede, că s-au și făcut, atunci față cu clerul acele protocoale nu au nici o valoare de drept, prin urmare denumirea făcută pe baza acestora talia în dreptul de alegere al clerului care cel puțin până acuma nu s-a declarat că le recunoaște de ale sale și așa are tot dreptul de a protesta contra atacării drepturilor sale; rămâne dară pe lungă propunerea ca să se protesteze contra denumirii.

D-l Leontin Luchi după ce a auzit cele zise de antevorbitorul său declara că nici nu a știut, nici știe să se fi făcut protocolul conferinței de la Oradea-mare de către reprezentanții clerului întreg, de aceea protestează contra acelor protocoale, respectiv învoiri date de membrii greco-catolici la ocuparea scaunelor episcopoești prin denumire.

După ce mai vorbiră la acest obiect domnii Dănilă Lica, Simion Tanco, Ariton Mărcuș, Maxim Lica și Dr. Ioan Lazar, se încheia discuția și sinodul.

Ad. I. Primește propunerea d-lui Alexandru Bohățel cu amendamentul d-lui Maxim Lica.

*Protocolul Sinodului tractual din Vicariatul greco-catolic al Rodnei
ținut în 3 octombrie 1870...*

II. Prezidiul observă că după ce s-a decis facerea adreselor propuse de d-l Alexandru Bohățel, va fi de lipsă alegerea unei comisii care să lucreze numitele adrese, deoarece biroul sigur nu va fi în stare a-l găti în un timp așa scurt cum cer împrejurările. Recere sinodul, se alege o comisie spre acest scop.

Ad. II. Se alege dd. Grigore Moșil ca președinte, Maxim Lica, Simion Tanco, Florian Porcius, Arion Mărcuș, Ioan Sârbu, Gabriel Vertic, Dr. Ioan Lazar, Ioan Marțian și Maxim Pop.

III. Prezidiul aduce aminte că ar fi consult să se elaboreze un regulament pentru ținerea sinodului vicarial. Spre scopul acesta ar fi să se denumească o comisie care să elaboreze regulamentul amintit.

Dr. Ioan M. Lazar e de părere ca principii generale ar trebui să se statorească de sinod, de aceea propune: să se pună la dezbateri staorirea principiilor generale ale regulamentului.

D-l Dănilă Lica e contra regulamentului din motiv că facerea acestuia nu stă în competența sinodului tractual, ci a sinodului diecezan sau mai bine a sinodului provincial. până când se va face aceasta de către sinod, e de părere că sinodul să se țină după uzul de până acuma.

După ce mai vorbiră pentru necesitatea reorganizării provizorii, dd. Alexandru Bohățel, Maxim Lica și Dr. Ioan M. Lazar, se decide:

Ad. III. Sinodul recunoaște necesitatea reorganizării provizorii, însărcina comisia aleasă la punctul 2 cu elaborarea unui regulament luând de bază uzul după care s-a conchemat și ținut sinoadele tractuale până acuma și ținând cont de împrejurările prezente.

IV. D-l Dănilă Lica luând în considerație că nici pe astăzi nu am avut ocazie a vedea conchemat congresul de mult dorit, propune să se facă o reprezentatie la Excelența Sa mitropolitul ca să convoace cât mai iute congresul provincial.

D-l Arion Mărcuș adaugă: sinodul să recerece celelalte protopopiate ca să facă asemenea pași în privința congresului.

Ad. IV. Sinodul primește propunerea d-lui Lica cu adausul d-lui Mărcuș.

V. D-l Maxim Lica aduce la cunoștința sinodului că a înțeles că din partea ordinariatului diecezan s-ar încredința mai multe agende ținătorii de oficiul vicarial d-lor vice-protopopi Clemente Lupșianu și Simion Tanco, deci recereca prezidiul să facă cunoscut dacă are cunoștință de acestea ori nu.

Prezidiul expune ca pentru ușurință i-a delegat ca să dea licență de căsătorie, asemenea a delegat spre acesta și pe parohul din Tiha. Afară de aceea, s-au mai încredințat d-lui Simion Tanco și unele afaceri directe de către consistoriu.

D-l Simion Tanco din parte-și descopere sinodul că în adevăr i s-au încredințat unele afaceri directe de la consistoriu, însă totdeauna s-a rugat să fie dispensat de la împlinirea acelora, după ce însă i s-a mandatat din nou, a trebuit să le îplinească.

Ad. IV. Sinodul a primit cu neplăcere această procedură a ordinariatului și decide a remustra contra tuturor delegațiilor date de ordinariat cu înconjurarea oficiului vicarial, care să poate da însă mai târziu la împărțirea vicariatului în mai multe protopopiate.

VI. D-l Elia Cincia: amintind că nu de mult e de când cercul Monorului – al cărei fiu este - s-a ținut în cele spirituale de Vicariatul Rodnei, nu știe cu ce intenție, spre ce scop s-a creat acolo un vice-protopopiat nou. voiește ca locuitorii din cercul Monorului să nu fie despărțiți de frații lor din vicariat. Pentru aceasta propune ca sinodul să facă o reprezentatie la ordinariatul din Gherla în care să roage ca să se caseze vice-protopopiatul Budacului-român și parohiile dinn cercul Monorului să le împreune niară cu Vicariatul Rodnei.

*Protocolul Sinodului tractual din Vicariatul greco-catolic al Rodnei
ținut în 3 octombrie 1870...*

Ad. VI. Propunerea d-lui Cincia se primește.

VII. Președintele propune alegerea unei comisii verificatoare.

Ad. VII. Se Încredințează comisiei de la punctul II.

Fiind timpul înaintat, ședința s-a închis la ora 2 după amiază.

Protocolul s-a citit și verificat în ședința comisiei verificatoare ținută în 8 octombrie

1870.

Președinte:

Grigore Moșil, vicar

Notarii:

Dr. Ioan M. Lazar, Maxim Pop¹.

¹ *Ibidem*, nr. 79.

CORPUL ÎNVĂȚĂTORESC DE LA ȘCOALA TRIVIALĂ ȘI ELEMENTARĂ DIN SÂNGEORGIU

1. Mihai Domide, director și învățător ordinar în clasa a III-a trivială a propus: afară de religie toate obiectele prescrise. Numărul orelor 23.
2. Eremia Șorobetea, învățător ordinar în clasa a II-a trivială a propus: afară de religie toate obiectele prescrise. Numărul orelor 23.
3. Simion Tanco, catihet greco-catolică la școala trivială a propus religia în școala trivială. Numărul orelor 4.
4. Ștefan Utalea, învățător ordinar în clasa a II-a școala elementară a propus: afară de religie toate obiectele prescrise. Numărul orelor 23.
5. Vartolomeu Șorobetea, învățător ordinar în clasa I școala elementară a propus: afară de religie toate obiectele prescrise. Numărul orelor 23.
6. Silviu Sohorca, catihet greco-catolic a propus religia în școala elementară. Numărul orelor 4¹.

¹ Dr. Paul Tanco, *Programa a VIII-a a Gimnaziului superior român greco-catolic din Năsăud*, 1876/7, p. 50.

DIN SÂNGEORGIUL ROMÂNESC

- 14 februarie 1906 -

„Reuniunea de cetire și cântări” din Sângeorgiul românesc ne-a prefăcut seara de 12 Faur (Vasile, Grigore și Ioan) într-o plăcută serată muzicală-literară, prin aranjarea unei producțiuni împreunate cu joc, a cărei succes mă îndeamnă să stăruiesc asupra ei. Producțiunea a constat din o piesă teatrală și 4 coruri. Sala cea mare de la hotelul „Hebe” era destul de plină. Partea covârșitoare a publicului consta din cărturari, care s-au adunat să asiste la reprezentație, toți cei din loc și câțiva din jur.

La orele 7 și jumătate cortina se ridică, iar corul intonează duioasa melodie „Bagă Doamne luna-n nor”. Punctul 2 a fost „Muzicanții de la Praga”, cor bărbătesc. Merită laudă coriștii, pe care îi pot număra pe degete.

A urmat apoi piesa teatrală. S-a jucat „Agache Flutur” de Vasile Alecsandri. S-a văzut silință la cei ce au jucat piesa aceasta, deși le-a fost cam greu a o străbate. Dar oricum a succes predarea, și apoi la sate trebuie să ținem seamă de asta, că ne pare bine când vedem orice încercări de mișcare culturală. Piesa a produs ilaritate. Rolurile au fost predate destul de natural. De dorit ar fi ca în viitor să se caute piese cu fond instructiv și moralizator pentru popor care, iarăși, ar fi de dorit să participe în număr cât se poate de mare, căci sala de la „Hebe” e destul de încăpătoare.

Rolurile principale au fost jucate de domnii Iustin Sohorca și George Anton, foarte natural. Îți făceau impresia unor actori de profesiune. Bine s-au achitat de rolurile încredințate lor domnii Ioan Marcu, Maxim Lupoai, Alexandru Rode și Carol Orelt. A făcut bună impresie istețul fecior Maxim Mihăilă. Au jucat bine domnul și doamna Dărăban, cum și doamna Marica. Cu sentiment a jucat doamna Marcu, iar o drăguță apariție a fost pentru prima dată pe scena din Sângeorgiu frumoasa dăscăliță, domnișoara Claudia Ilieșiu.

Punctul 4 a fost: „Moțul la drum”, cor bărbătesc, cu solo de tenor, ținut de domnul Alexandru Dărăban, cu vocea domniei-sale de arhanghel.

Punctul 5 „Lugojana”, cor mixt. Era o frumoasă privescătoare, cum stau coriștii amestecați – țărani și domni, doamne și țărance.

Corul Reuniunii s-a dovedit bine instruit și capabil a executa cu finețe și artă deplină și cele mai complicate și delicate piese – spre vrednicita laudă a dirigintelui său, domnul Iustin Sohorca, care-și are partea leului în reușita producțiunii, alături de domnul Ioan Marcu. Dorim să ne încante corul sângeorzenilor cât mai des! Interesul pentru producțiile sale este deșteptat în tot jurul.

La orele 11 s-a început jocul cu favorita noastră *Someșana*, la care s-au prins toți câți au vrut și au încăput. Ceilalți, mai cu seamă bătrânii – au stat de au privit, înprospătându-și amintiri din tinerețe. Tinerii urzeau planuri de bătrânețe... Fiecare cu dorințele și cu visurile sale...

Dimineața, la ora 5, am plecat și eu, după ce alții au fost plecat, cu prietenul Flamur la Rodna-veche, ducând cu noi impresii plăcute. Pe la Cormaia și pe la Anieș ne străbătea un vânticel aspru, iar eu mă gândeam la frumoasele versuri din „Moțul la drum”:

Munții noștri aur poartă

Noi cerșim din poartă-n poartă...¹.

¹ *Revista Bistriței*, Bistrița, Anul II, 1906, nr. 5, p. 2 (Articolul este semnat cu pseudonimul *Fluturaș*).

TEATRU ÎN SÂNGEORGIUL-ROMÂNESC

- Dare de seamă și mulțămită publică -

IUSTIN SOHORCA

secretar

„Reuniunea de cetire și cântări din Sângeorgiul-român”, în 12 februarie, a aranjat o producțiune teatrală împreună cu concert și joc.

N-am de scop descrierea impresiilor din aceea seară, ci din încredințarea reuniunii voi aduce tributul ce datorăm marelui și alesului nostru public din loc și jur.

Aranjarea de teatre la sate își are scopul său, care, fără îndoială, este cel mai puternic mijloc de înaintare și moralizare pentru toți, fiindcă în 2-3 ore – cât ține predarea unei piese – ni se pune înaintea o viață întreagă bună sau rea, cu urmările ei bune sau rele, întrucât adică în cutare piesă se tratează în mod încurajator o virtute sau se combate și zbiciuește un păcat sau faptă rea.

Dar sunt și greu de aranjat, fiindcă, pe de o parte nu sunt pretutindena localuri acomodate cu scene stabile, costume necesare, etc., pe de altă parte nu sunt persoane suficiente la așa ceva.

Cu toate acestea, din vreme-n vreme, cu tot greul se aranjează, având astfel publicul ocaziuni la întâlniri amicale și, mai pe de sus de toate, ocaziuni de a se ajuta în înaintare în mod reciproc.

Producțiunea aranjată de „Reuniunea de cetire și cântări din Sângeorgiul-român” este un exemplu că inteligenții din loc și jur sunt la culmea chemării în ceea ce privește dorul de înaintare, râvna de a lumina și conduce poporul la tot ce e bun și a jertfi obolul pe altarul cauzelor naționale care și ele au chemarea de a răspândi cultură, lumină și adevăr.

Rezultatul moral al acestei producțiuni este peste așteptare, bun, asemenea cel material e mulțămitor.

Conform conspectului de casă, venitul brut este de 142 cor. 60 fil., din care sumă substrăgându-se spesele de 117 cor. 04 fil., rezultă un venit curat de 25 cor. 56 fil., această sumă să-a administrat la casa „Reuniunii de cetire și cântări”.

Cu suprasolviri au contribuit următorii stimabili domni și dame: Dr. Ioan Mălai, avocat Rodna-veche 5 c., Karacsony Janos negustor Rodna-veche 2,40 fil., Dănilă Pop notar Leșu 2 c., Nicolau Pop cojocar loco 2 c., Alexandru Avram preot loco 1,60 fil., Adeodat Coruț priv. Maieru 1,40 fil., Ioan Rus cojocar Maieru 1,40 fil., Elena Domide văduvă de învățător loco 1,40 fil., Dr. Andrei Monda medic loco 1,40 fil., Ioan Barna învățător Maieru 1,40 fil., Dănilă Sânjoan notar Maieru 1,40 fil., Rode Karoly mag.post. 1 c., Octavian Doci învățător Feldru 60 fil., Raveca Pop 60 fil., Silviu Coruț învățător Maieru 60 fil., Teodor Marțian notar loco 60 fil., Emil Mureșan notar Ilva-mare 60 fil., Flore Mureșan profesor Rodna-veche 60 fil., Elisabeta Pioraș învățătoare Rodna-veche 40 fil., Alexandru Jarda învățător Maieru 40 fil., Leon Coșbuc preot Leșu 20 fil. și Karacsonyi Gyula contabil Rodna-veche 20 fil.

Primească acești stimabili domni și dame și pe aceasta sincerele noastre mulțămite.

Datoria ne îndeamnă să ne exprimăm și acum recunoștința și mulțămita noastră diletanților și coriștilor care, neluând în seamă osteneala și timpul, au alergat cu dragoste la repetiții și instrucție, asigurând astfel succesul moral al petrecerii!... Înainte!

IUSTIN SOHORCA

În special recunoștință și mulțămită se cuvine stimatei doamne Elisabeta Marcu și stimatei domnișoare Claudia Ilieș, care din bunăvoință au pregătit și donat reuniunii un prea frumos costum de pașă, apoi stimatul domn Iosif Wagner care, asemenea, a procurat și donat cu ocaziunea aceasta reuniunii mai multe peruci și alte articole necesare.

În fine, mulțămind tuturor celor care asistând în modestele noastre producțiuni au contribuit la înaintarea reuniunii noastre, ne lăsăm în plăcuta speranță că și în viitor vom fi onorați cu prezența dumnealor, iar ceea ce privește datoria noastră, vom ști a ne strădui așa încât să putem mulțămii așteptările tuturor.

Sângeorgiul-român, la 22 februarie 1906.

Din încredințarea „Reuniunii de cetire și cântări”¹.

¹ *Revista Bistriței*, Bistrița, Anul II, 1906, nr. 8, p. 2.

ASPECTE PRIVIND AGRICULTURA ÎN LOCALITATEA SÂNGEORZ-BĂI ÎN PERIOADA 1929-1934

DORIN DOLOGA

Economia capitalistă nu are o evoluție liniară, ci este marcată de momente ciclice de criză. Una dintre aceste crize a fost cea din perioada 1929-1933. Criza s-a datorat sistemului de acordare de credite ieftine pentru achiziționarea de bunuri de consum și emiterii unor acțiuni care dădeau impresia că urmau să crească în valoare fără sfârșit. Investițiile în bunuri de consum erau riscante și au dus la criză economică din perioada 1929-1933.

În timpul crizei economice prețul cerealelor a scăzut. România a încercat să sporească volumul exporturilor, pentru a obține în acest fel banii pentru plata datoriei publice și acoperirea importurilor. Prețul a scăzut nu numai în raporturile economice externe, ci și pe piața internă, sărăcind satele în favoarea orașelor. Prețurile mici ale produselor agricole au adus o mare parte din țărani în imposibilitatea de a-și plăti datoriile. Statul a intervenit prin conversiunea datoriilor agricole, ceea ce a salvat de la ruina totală gospodăriile țărănești, dar a dus și la restrângerea creditului agricol. Statul a folosit resursele financiare pentru a susține prețul grâului, în loc să acționeze pentru a reforma producția agricolă, schimbând metodele și condițiile tehnice de producție. Agricultură românească a avut de suferit nu numai din cauza slabei sale dezvoltări interne, ci și din cauza fenomenelor economice ruinătoare externe, cum a fost criza economică mondială din anii 1929-1933¹.

În anul 1929 la Sângeorz-Băi au fost cultivate 8 hectare de teren cu grâu, 461 hectare cu porumb, 17 hectare cu orz, 496 hectare cu ovăz și 17 hectare cu cartofi. Producția medie era de 875 kg de grâu la hectar, 600 de kg de porumb la hectar, 680 kg de orz la hectar, 722 kg de ovăz la hectar, 6 800 kg de cartofi la hectar².

În toamna anului 1933 și în primăvara anului 1934 la Sângeorz-Băi s-au cultivat 2 hectare cu grâu de primăvară, 287 hectare cu porumb, 2 hectare cu orz de primăvară, 707 hectare cu ovăz și 23 hectare cu cartofi³. Productivitatea în Regiunea Agricolă Năsăud era de 827 kg grâu de toamnă la hectar și 572 kg grâu de primăvară la hectar, 733 kg orz de primăvară la hectar și 433 kg orz de toamnă la hectar și de 696 kg ovăz la hectar⁴. În perioada 1929-1935 productivitatea agricolă a rămas aceeași, datorită practicării unei agriculturi cu unelte primitive și fără respectarea regulilor agrotehnice.

Grâul de primăvară era mai puțin productiv decât cel de toamnă, dar era mai bine adaptat condițiilor de relief și climă de la Sângeorz-Băi.

¹ Bogdan Murgescu, *România și Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, Editura Polirom, Iași, 2010, pp. 232, 238, 240, 242.

² Arhivele Naționale Bistrița-Năsăud, Fond *Consilieratul Agricol al Județului Năsăud*, dosar 440, f. 192, 193.

³ *Ibidem*, dosar 657, f. 217.

⁴ *Ibidem*, dosar 657, f. 361.

DORIN DOLOGA

În perioada 1929-1934 la Sângeorz-Băi au scăzut suprafețele cultivate cu grâu, porumb și orz și au crescut suprafețele cultivate cu ovăz și cartofi. Acest lucru se datorează scăderii prețului cerealelor în timpul crizei economice și a creșterii numărului cailor. În anul 1929 la Sângeorz-Băi existau 460 boi de tracțiune, 490 vaci cu lapte, 110 vite de tăiere, 240 junci, 301 juninci, 5 tauri, 300 cai, 6 439 oi, 170 porci și 1 400 capre¹. În anul 1934 aici existau 390 de cai și catări de muncă, 200 de boi și bivoli de muncă, 540 de vehicule cu tracțiune animală (care și căruțe), 2 vehicule cu tracțiune mecanică, 600 pluguri, 1 trior și 3 garnituri de treier². Numărul boilor a scăzut, deoarece aceste animale erau mai greu de întreținut, necesitând o îngrijire atentă și cantități mai mari de hrană. A crescut în schimb numărul cailor, care erau mai ușor de întreținut, necesitând mai puțină îngrijire și hrană.

Suprafețele cultivate cu cartofi au crescut, pentru că ponderea cartofilor în consumul populației s-a mărit, pe fondul scăderii producției de cereale. Oricum, cultivarea cartofilor era mai puțin dependentă de efectivele de animale, pentru că, la nevoie, se putea face și numai prin săparea pământului, fără a apela la pluguri.

Odată cu izbucnirea crizei economice situația agricultorilor s-a înrăutățit. Prețurile produselor agricole au scăzut, iar dobânzile la împrumuturile din bănci au crescut. În luna iunie 1930 în regiunea agricolă Năsăud grâul se vindea cu 6 lei kg, porumbul cu 2-2,25 lei kg, orzul cu 2,25 lei kg, ovăzul cu 2 lei kg, cartofii cu 5 lei kg³. Buletinul situației agricole a Județului Năsăud din luna septembrie 1930 menționează faptul că „din cauza crizei grozave de numerar întreaga piață de desfacere a cerealelor stagnează”⁴. În luna noiembrie 1930 în Județul Năsăud grâul se vindea cu 3 lei kg, porumbul cu 2 lei kg, orzul cu 1,80 lei kg, ovăzul cu 1,60 lei kg, iar cartofii cu 2 lei kg⁵. Prețul de vânzare al grâului a scăzut cu 50 %, al porumbului cu 10 %, al orzului și ovăzului cu 20 %, iar al cartofilor cu 60 %. Prețul grâului a rămas redus și în anii următori. În luna mai 1934 în zona Năsăud grâul se vindea cu 3,50-4 lei kg, porumbul cu 2-2,50 lei kg, orzul cu 3 lei kg, iar ovăzul cu 2,50-3 lei kg⁶.

Toate lucrările agricole se desfășurau manual, astfel că prețul muncilor agricole era mare. În luna noiembrie 1930 o zi de muncă a unui bărbat costa 40-50 de lei, a unei femei 30-35 de lei, iar a unui copil 15-20 de lei. O zi de muncă efectuată cu carul costa 150-200 de lei, cu plugul 200-250 de lei, aratul unui hectar costa 800-1000 de lei, semănatul unui hectar 100-150 de lei, iar aratul și semănatul unui hectar costa 950-1000 de lei⁷.

În timpul crizei economice prețul produselor animaliere nu s-a modificat prea mult. În anul 1929 locuitorii din Sângeorz-Băi aveau disponibile pentru vânzare 130 de vite mari (boi, vaci, junci, juninci, tauri) și 1 500 de animale mici (oi, porci, capre)⁸. Încetându-și activitatea odată cu izbucnirea Primului Război Mondial, târgul de vite de la Sângeorz-Băi a reînceput să funcționeze începând cu anul 1928. În anul 1931 la târgul de vite de la Sângeorz-Băi s-au negociat în vederea vânzării un număr de 1800 de vite mari (boi, vaci, junci, juninci, tauri) și 900 de animale mici (oi, porci, capre). Târgul de vite aducea Primăriei comunei Sângeorz-Băi o serie de venituri. În anul 1932 s-au perceput ca și taxă 10 lei pentru vitele mari și 5 lei pentru animalele mici⁹. Obținerea unor venituri permitea Primăriei comu-

¹ *Ibidem*, dosar 440/1929, f. 193 v.

² *Ibidem*, dosar 661, f. 213 v.

³ *Ibidem*, dosar 462, f. 78.

⁴ *Ibidem*, f. 104.

⁵ *Ibidem*, dosar 462, f. 113.

⁶ *Ibidem*, dosar 657, f. 61.

⁷ *Ibidem*, dosar 462, f. 116 v.

⁸ *Ibidem*, dosar 440/1929, f. 193 v.

⁹ *Ibidem*, dosar 609/1932, f. 75.

ASPECTE PRIVIND AGRICULTURA ÎN LOCALITATEA SÂNGEORZ-BĂI ÎN PERIOADA 1929-1934

nei Sângeorz-Băi să repare un drum, o școală, să plătească serviciile unei moașe comunale.

Criza economică din perioada 1929-1933 s-a resimțit și la Sângeorz-Băi. Prețul cerealelor a scăzut, iar dobânzile la credite au crescut, veniturile țăranilor reducându-se foarte mult. Deși a fost afectat cu precădere prețul grâului, acest lucru a blocat piața cerealelor. Județul Năsăud era unul în care producția de grâu nu acoperea necesarul. Deoarece România a exportat cantități sporite de grâu pentru a compensa scăderea prețului acestuia pe piața mondială, acesta a început să fie deficitar în Județul Năsăud. În pofida muncii și a sacrificiilor țăranilor, nivelul lor de viață a scăzut în această perioadă, iar agricultura a stagnat.

IAR SOMEȘUL CURGE ȘI CÂNTĂ ...

Păstrând neștirbit caracterul curat românesc, cu prispele albe, grădinițele înflorite cu cimbru, izmă și sora soarelui, străvechiul sat de la poalele munților Pleșu și Cormaia, Sân-Georgiul Român, în care mă aflu de două săptămâni, își merită porecla dată de toți lecuiții izvoarelor sale minunate. Aceia de Karlsbadul Transilvaniei.

La un kilometru de adevăratul sat, unde mândrele sunt frumoase ca străvechile lor bunici, romanele, iar voinicii în stare de-a sfârâma ursul în brațe, se înalță delulețul cu apele miraculoase la poalele cărora zeița *Hebe* din piatră cioplită pare că zice: - *Beți și veți fi veșnic tineri, veșnic frumoși ...*

E drept că pentru un estet opera sculpturală de pe vremea stăpânirii maghiare nu are de la suava zeiță decât numele.

Dar vizitatorii băilor Sân-Georgiu nu prea se uită așa de aproape și fiecare preocupat de el, vine regulat la cură cu cănițele albastre în mână, la cele trei izvoare.

Și picură apa carbogazoasă, aducând speranțe de vindecare celor bolnavi de ficat, de rinichi și intestine.

Iar pe când Someșul curge și cântă în vale, povestirile zboară din gură de om în urechi binevoitoare.

- Acum un an, un bolnav s-a lecuțit de un ulcer la stomac, șoptește convins un fel de patriarh ce vine aci din timpuri memoriale.

- Eu nu mai știu unde mi-e ficatul, răspunde altul, care prăpădit de durere îi știa prea mult și prea bine locul, la venirea lui aici.

Toți își spun beteșugurile, alinările și ascultă muzica sau pornesc la băi care, e drept că sunt cam rudimentare ca și *Hebe* patroana lor, dar cum spusei, pentru cei convinși, totul pare bun, numai leacul să vină...

Ca distracții, Sân-Georgiul are puține. Câte un bal pe săptămână dat de studenții someșeni, câte o horă, tot someșencă, în jurul pavilionului. Duminica, când elementul albăstrimii dispare în valul colorat cu catrințe roșii și „pembé”, ale mândrelor urcate din satul de devale.

După masă tăcere, liniște și somn se lasă odată cu pânza cenușie și deasă a ploii care, ca o năframă nelipsită, învăluie aproape zilnic Sân-Georgiul. Dar ce ne pasă, apele sunt aproape bodeguțele, piața lângă noi toți, iar Someșul când mai micuț și înghițit pe jumătate de soare, când supărat și umflat de apăria norilor curge și cântă legănându-ne visele.

Și adormim cu toții cu speranța că a doua zi va fi frumos și că vom porni voioși spre Cormăița, spre Rodna sau Valea Vinului, localități superbe de care ni se tot povestește, dar inaccesibile, vai! Căci a doua zi năframa cenușie a norilor strecoară mereu picuri reci și o luăm d'a capu: cănițe albastre, cură de apă carbogazoasă, băi și somn...

Și astfel zilele trec în Karlsbadul Transilvaniei unde izvoarele sunt adevărat minunate și te fac să uiți tot ce n-ai în marea nădejde a imensului bun ce vei avea mâine, peste o săptămână, peste o lună: neprețuitul bun al sănătății recăpătate, fără de care, searbăd, pare orice confort indiferentă orice opulență¹.

¹ *Dimineața*, București, Anul XXII, 1926, nr. 7073, p. 3 (articolul este semnat cu pseudonimul *Fulmen* cu care se semna Elisabeta Raicoviceanu, ziaristă din perioada interbelică).

DR. LAURENȚIU OANEA - Din activitatea de parlamentar interbelic -

Cooperativa „Regna” în ajutorul studențimii grănicere năsăudene Un milion lei pentru studenții năsăudeni Declarațiile d-lui senator dr. Laurențiu Oanea

În ciuda tuturor campaniilor duse în granița năsăudeană de către diferite persoane, cooperativa „Regna” a luat ființă în urma voinței unanime și spontane a poporului grăniceresc și a luptei dârze dusă de d-l senator Oanea, începându-și activitatea pentru ridicarea economiei țăranilor săraciți, pentru promovarea culturii năsăudene și pentru ajutorarea studenților grăniceri.

Continuând fără ezitare și fără a da nici o atențiune noilor intrigi și atacuri îndreptate contra averii grănicerești și contra regiei cooperativei „Regna” munca d-sale intensă pentru valorizarea cea mai bună a materialelor, are mângâierea și mândria că rezultatele obținute sunt din ce în ce mai bune, încasările mai numeroase și deci posibilitățile mai mari de a îndeplini și scopuri culturale și naționale pentru grănicerii năsăudeni, peste cele statutare.

Pentru a evidenția toate aceste amintim că în ziua de 4 februarie 1936 s-a distribuit comunelor grănicerești al doilea milion de lei, după primul care a fost dat în luna noiembrie 1935. Și faptul acesta e cu atât mai grăitor cu cât din 1929 și până în 1935 comunele grănicerești n-au primit nici un ban, în vreme ce d-l senator Oanea, în calitate de președinte al cooperativei „Regna” a dat comunelor (în interval de patru luni) suma de 2.000.000 lei.

Amintim apoi că consiliul de administrație a aceleiași cooperative a votat și vărsat tot în acest interval câteva sute de mii pentru școli și pentru tipărirea revistei „Arhiva Someșană”, un admirabil hebdomadar al graniței năsăudene pus sub direcția apreciatului profesor pensionar Virgil Șotropa, fost redactor la „Gazeta Transilvaniei”.

Ajutorarea studenților

În ședința de la 30 decembrie 1935, consiliul de administrație al cooperativei „Regna”, cu ocazia pregătirii bugetului pe anul 1936, la propunerea d-lui senator dr. Laurențiu Oanea, s-a aprobat suma de 1.000.000 lei cu scopul de a da burse pentru studenții grăniceri. Iată ce ne-a declarat domnia-sa în chestiunea burselor:

„Deși suma ar urma să o acordăm în cursul anului 1936, totuși față de greutatea cu care se luptă studenții noștri, care nu sunt în măsură să-și achite taxele școlare, am făcut eforturi ca suma de 1 milion lei să o putem distribui studenților chiar în săptămânile acestea, la tot cazul înainte de 15 martie a. c.

Suma în nici un caz nu o acordăm prin administrația fondurilor de burse din Năsăud, care a provocat situația precară cunoscută tuturor, ci vom acorda sumele direct studenților, care sunt în acest an școlar înscriși la cursuri, dau examene, pregătesc teze de doctorat, lucrări pentru licență, etc.

Pentru a putea discuta și stabili de comun acord criteriile după care urmează să se distribuie sumele și să se poată întocmi și tabloul celor îndreptățiți voi convoca zilele acestea

DR. LAURENȚIU OANEA - Din activitatea de parlamentar interbelic

pe studenții grăniceri din București la o consfătuire.

Pe toți studenții grăniceri din Cluj îi convoc și rog să participe la o consfătuire care se va ține în Cluj în ziua de 17 februarie. Pentru chemările necesare și locul unde vom ține consfătuirea, se va interesa d-lui Emil Boșca, student Cluj”.

Asupra burselor studenților vom reveni¹.

Entuziasta manifestare a studenților năsăudeni - Călduroasa primire a d-lui senator de Năsăud Laurențiu Oanea – Situația Fondurilor de stipendii din Năsăud – 1 milion ajutoare pentru studenții grăniceri, făcut de Cooperativa „Regna”

Ieri la ora 3 p. m. a avut loc în aula primăriei din loc adunarea studenților grăniceri năsăudeni, înscriși la Universitatea din Cluj, la care a luat parte d-l dr. Laurențiu Oanea, senator și comisar al guvernului, d-l dr. Nicolae Drăganu, prof. universitar, primarul orașului Cluj, d-l dr. Titus Mălai, d. dr. A. Ionașcu, prof. universitar, precum și toți studenții năsăudeni.

Adunarea a fost prezidată de d-l Nicolae Drăganu care, după ce expune în scurte cuvinte scopul acestei întruniri, roagă pe d. Oanea să arate adevărata situație ce domnește în graniță, precum și felul cum cooperativa „Regna” înțelege să împartă ajutorul de 1 milion votat pentru studenții grăniceri.

Expunerea d-lui senator dr. Laurențiu Oanea

După ce mulțumește d-lui N. Drăganu, d-lui Titus Mălai și Emil Boșca student, spune că ș-a făcut o datorie de conștiință ca fiu al graniței și ca reprezentant al guvernului, de a fi în mijlocul studențimii năsăudene, în vremi când jugul greu al lipsurilor apasă fără milă, aducându-le la cunoștință că consiliul Coop. „Regna”, la stăruința d-sale, a votat suma de 1 milion pentru ajutorarea studenților.

Moștenirea Cooperativei „Regna”

D-sa face apoi un istoric al frământărilor din graniță pe chestiunea averilor, începând cu data când în corpul inginerilor silvici, „a intrat – pe deasupra considerațiilor de partid – ideea că averile grănicerești trebuiesc înglobate în fondul general al proprietății statului”, de când d. V. Precup, ajutat de multi afaceristul Tudor Dan, au înglobat averile în datorii de peste 132 milioane, dintre care 90 milioane și 320 mii datorii la particulari și peste 41 milioane datorii la C.A.P.S. - toate lăsate moștenire actualei regii Cooperativei „Regna”, înființată prin Jurnalul Consiliului de miniștri 2474 (publicat în MO din 2 noiembrie 1934).

Viața noastră, de atunci, a fost o continuă frământare pentru purificarea averilor grănicerești, pentru plățirea imenselor datorii și pentru aranjarea multelor procese, în valoare de peste 20 milioane lei.

Pentru aranjarea acestor datorii d-sa a făcut toate eforturile posibile ajungându-se la situația de azi când mai sunt datorii cca. 11 mil., plățindu-se, în interval numai de 4 luni tangenta comunelor de 2 milioane lei.

¹ *Națiunea Română*, Cluj, Anul X, 1936, nr. 35 (14 februarie), p. 3.

DR. LAURENȚIU OANEA - Din activitatea de parlamentar interbelic

Ajutorarea studenților grănicerii

Azi regia Cooperativei „Regna” e în situația plăcută de a acorda un ajutor de 1 milion lei studenților grăniceri, luând în considerare situația precară materială a tineretului universitar, precum și incapacitatea de conducere a fondurilor de stipendii din Năsăud, care în timp de 4 ani n-au vărsat nici o sumă – sub formă de burse – studenților.

Iată de ce am socotit să iau contact cu d-voastră spre a putea stabili – de comun acord – criteriile după care să împărțim ajutorul votat.

D-sa accentuează că suma în nici un caz nu se va distribui prin Comisiunea fondurilor de stipendii din Năsăud – în frunte cu ilustrul incapabil Nicolae Rogneanu – a dus la ruină întreaga avere.

Situația fondului de stipendii

Incapabilul încăpățânat dr. Nicolae Rogneanu a adus averea Fondului de stipendii la ruină, cu datorii de peste 9 mil. lei, cu cca 2 mil. 800 mii lei pierdute cu „România Forestieră”, etc. Întreg fondul se pierde. Peste toate acestea se ridică fiscalul, deoarece nu s-a plătit impozitele, așa că numai Administrația din Câmpulung Bucovina a pus sechestru pentru suma de 1 mil. 400 mii lei.

Ei bine, în situația aceasta coop. „Regna” nu poate să pună la dispoziția Fondurilor suma de 1 milion lei votată studenților, pentru că dacă nu, ar fi sechestrată imediat, ar fi folosită pentru plățirea funcționarilor, în total peste 700 mii lei.

„Dacă n-aș fi avut bursă, n-aș fi ceea ce sunt”
Cuvântarea d-lui prof. Drăganu

După mult documentatul expozeu al d-lui senator Oanea a luat cuvântul d. Nicolae Drăganu, primarul orașului Cluj, care a arătat că în situația aceasta e o imposibilitate darea sumei de 1 milion Fondului de stipendii spre a fi distribuite studenților. E și d-sa de părere că numai singură comisiunea „Regnei” poate face împărțirea ajutoarelor. Deplânge actuala situație a Fondurilor care în alte vremi a ajutat atâtea generații de studenți și cărora le datorește și d-sa situația în care se găsește¹.

¹ *Națiunea Română*, Cluj, Anul X, 1936, nr. 40(20 februarie), p. 3.

DIN GRANIȚĂ

CERCETĂRI ISTORICE

MILU MĂLIN

Lupta dintre populația românească și sașii bistrițeni veniți ca hospites constituie una din paginile cele mai puternice din cartea truditei noastre istorii a românilor grăniceri. Stau mărturie atâtea colbuite documente și ridică glas în tremurări de cântece și azi folclorul nășăudean. Bătăile, răstignirile, jaful, abuzurile strigătoare la cer, jalonate de numeroase cadavre, stăruie și azi în amintirea bătrânilor cu înfrigate povești.

În acțiunea lor sistematic organizată pentru a distruge neamul românesc, se foloseau de evreii care cutreierau în lung și lat satele ca negustori ambulănți și care informau totdeauna pe „cinstitul birău al Bistriței” despre cele ce se petreceau în sânul satelor. Se înscenau procese, secheștrări și anchete împreunate cu vărsări de sânge sub motiv că „valahii păgâni” voiau să facă revoluții.

Armata acestor „cavaleri teutoni” ai Bistriței organiza adesea adevărate expediții împreunate cu jafuri și răpiri de fete, pentru potolirea valahilor.

Leaturilor acelora de nebuloase frământări și de răstigniri de suferințe le-a pus capăt militarizarea ținutului. Ofițerii germani și ei, au părținit totdeauna populația românească în care clocotea vitejia unei moșteniri străbune, punând frâu sașilor bistrițeni. Bătrânul nostru istoric grănicer d. Virgil Șotropa, a stăruit adesea în câteva articole, publicate în „Arhiva Someșană”, asupra acestui fapt.

Pentru a demasca în acest studiu căldășia dintre sași și evrei, vom spicui câteva date din „ziarul grănicerului Vasile Crăciun din Nepos” publicat în „Arhiva Someșană” nr. 20, pag. 233 și următoarele. Din aceste spicui se va vedea că cu toate poruncile categorice date de comandanții militari, cu toate protestele și învățămintele vicarilor, datorită faptului că evreii erau sprijiniți efectiv de către Magistrația Bistriței, puteau să-și continue opera lor de distrugere a sufletului românesc.

Astfel în anul 1831 – scrie în jurnalul său țăranul Vasile Crăciun din Nepos – locuitorii din Dumitra (sat sășesc) au clădit în imediata apropiere a comunei (românești, n. s.) Nepos, în Valea Carelor, o crâșmă în care a fost pus ca administrator și crâșmar Filimon, fiul evreului Avram. După doi ani comuna Nepos a fost inspectată de colonelul Herman, căpitanul Velican și locot. Borcosel, care au inspectat și movilele din Valea Carelor unde stăteau acum două crâșme săsești, clădită una de sașii pinticani (din comuna Pintic) și „au interzis strictissime ca grănicerii să-și care de acolo băuturi”. Pentru ca porunca să fie executată, scrie Vasile Crăciun, „în ziua de 19 iunie s-a dispus o pază puternică în Valea Carelor constătătoare din 1 caporal și 11 grăniceri, care aveau să supravegheze ca evreii crâșmari la crâșmele

MILU MĂLIN

Dumitrenilor și Pinticanilor să nu furnizeze băuturi grănicerilor. Paza aceea a încetat și s-a delăturat în 22 noiembrie 1835 când era comandantul regimentului colonel Stecovici.

(Este interesant de urmărit povestea lui Vasile Crăciun din Nepos asupra cârciumilor lor. Anume în 1 noiembrie an 1835 a plecat evreul Avram Isac ddin crâșma Pinticanilor în Intradam și în locul lui a venit pe 3 ani evreul Lupul, fiul evreului Iacob din Cepari. Tot atunci s-a reparat crâșma Dumitrenilor din Valea Carelor și s-a dat în arendă pe 3 ani evreului Salamon Hersch. Arendașul următor, evreul Filimon, a donat în 1839 un orologiu de perete pe seama școalei. În 1840 erau cârciumari evreii Simion Iacob și Salamon Hersch, cărora le furniza băutură Itzig Baruch din Intradam. În anul următor, în ziua de vineri 17 decembrie s-a orânduit din nou pază la cârciumile din Valea Carelor de 1 fruntaș și 4 grăniceri spre a se opri exportul de băuturi. În 2 octombrie 1843 evreul Simion Iacob a plecat de tot din crâșma Pinticanilor. În 1845 stătea încă paza la cârciume. La finea anului 1847 s-a interzis strict umblarea prin sat a evreului Salamon Hersch, precum și măcinișul pentru fabricarea de rachiu, iar în ziua de 23 aprilie, noaptea, întreaga îngrăditură a cârciumei a fost distrusă așa că evreul Hersch, de spaimă, a plecat de acolo cu toate ale sale și pentru totdeauna în Intradam).

Aceste fapte, povestite simplu de slova unui țăran, dosgolesc un întreg plan de asasinat al populației românești, urzit acolo la Bistrița unde se mai nutreau încă gândurile de a subjuga „neamul îndrăzneț al valahilor”.

DUPĂ DESFIINȚAREA GRANITEI MILITARE

După 1848 și mai ales după 1862, când evreii au primit toate drepturile din partea liberalilor unguri, un exod nesfârșit de caftane și balabuste pornește de la Nord - din Galiția – revărsându-se, de pe crestele Carpaților, în mănoasele câmpii ungurești și ardelenesti.

Abia un deceniu și imigrațiunea își schimbă cursul înspre Est, îmbâxind și ogorul Văii Someșului Mare.

Tot mai des veneau căruțele hodorogite trase de cai deșirați, în susul Someșului ducând nimicuri de două parale în schimbul cărora își umpleau cu vârf și îndesat trăsura, pornind agale în jos spre Dej și Cluj. Valorizându-și marfa unui coreligionar, devenit deja angrosist, cu paralele agonisite se stabili apoi în satul pe care l-a ochit în cel dintâi pelerinaj.

Nu trec vreo câțiva ani și pe cei sosiți ogârjiți, îi vezi cu burțile rotunjite. Împrieteniți cu notarul, jandarmul, primarul, dascălul și chiar cu popa, despoaie prin vițiu și șiretenie pe țăran și se așează boierește în casa și bunul acestuia.

Comerțul și afacerile iau o dezvoltare vertiginoasă, producția se intensifică, circulația banului ca și acumularea capitalului cresc surprinzător, în folosul lor și detrimentul populației băștinașe.

Atât la sediul fabricilor, ridicate din avutul grăniceresc, cât și în satele mărginașe acestora, se începe devorarea noului vițel de aur întrupat în lemnoase. Rolurile și le împart frățește și conștii de fericirea ce le surâde triumfător în acest Canaan. Încep să secere fără milă rodul îmbelșugat, semănat de mucenicii înaintași a căror oase zac pe întinsul câmpiilor Europei, ori a căror inimă și creier au plăsmuit pentru urmașii lor.

Măcelării, dughene, magazii, crâșme, lupanare clandestine și burse negre răsar ca din pământ sugând ahtiate ultimul ban din punga secătuită a nefericiților urmași, moștenitori de drept a acestor avuții.

Abia se scurge un deceniu și cei care au alergat în slujba lor, - țăranii și țăranșii – metamorfozați ocazional în muncitori, flotanți, trec îndatorați până în gât, alcoolizați, abrutizați, prostituați – frați de cruce în judecată și manifestare cu hienele ascunse în dosul

CERCETĂRI ISTORICE

paravanului socialist și fals umanitarist internațional. Întreg câștigul muncii lor se duce pe o gărlă nesecată, devenind minge la bunul plac a celui din urmă evreu.

Răul se întinde amețitor cuprinzând zi de zi alte jertfe, înfigând molime tot mai adânc în mentalitatea zăpăcitelor unelte vii din mâna lor.

Bețiile se țin lanț; luxul se ivește și crește. Portul strămoșesc dispare înlocuit de ghetete, fustele și pantofii de mătase. Lenea se încuibă. Certurile, bățiile și crimele devin evenimente zilnice. Depravarea și boalele venerice își întind în jurul fabricilor mrejele, electrizând dansul hapsân de subminare a sufletelor și exterminare a trupurilor premeditat vlăguite.

* * *

Întreaga înfățișare a ținutului Năsăudului se schimbă după „năvălirea evreilor” - cum spune un istoric grănicer.

Majoritatea acestora au venit din acel Maramureș despre care etnograful și scriitorul Adolf Bergner spunea în 1885 că, *Domnește murdăria și mizeria, că trăiește acolo o populație ruinată și oprimată de evrei*. O parte au venit din Bucovina și Moldova strecurându-se prin pasul Bistriței și al Rodnei.

Despre felul cum au fost primiți în satele grănicere, amintește în o scrisoare V. Petri către V. Nașcu ce era în Viena (Dr. Simon: V. Nașcu, pag. 401).

„În comuna Telciu s-a fost așezat un jidan din Maramureș care într-o zi a fost fericit pe telceni, încât aceștia, într-o zi, s-au dus cu cară în care au încărcat tot ce a avut jidanul cu întreaga familie și gratis l-au scos din comună ducându-l până la granița Maramureșului. Căpitanul (prefectul, n. a.) a ordonat repunerea jidanului în Telciu. Satul nu vrea niciodată cu capul. A fost Cimbulea și Marian (Vicarul de atunci al Năsăudului, n. a.) acolo, dar în zadar. La Marian a ieșit tot satul cu muieri și copii și au protestat unanim. Căpitanul voia să-i împace... Mare zarvă pentru un perciunat”. Vasile Nașcu, în scrisoarea din 7. IX, se mulțumește a scrie „bravo telceni”¹.

Scăpați din frâul regimului impus de comandantii militari din districtul Năsăudului, au năvălit sălbatici prin satele foste grănicere. „Populația” Intradam lui scade vertiginos de la 472 suflete, câte avea în 1837, la 249 în 1869. Chiar dacă după revoluția din 1848 s-au așezat în Năsăud o sumedenie de familii jidovești, între care Brecher, Mendelson, Apfel, apoi măcelarii Ițig Sagher și Filimon, cizmarul Minzer, pieptănarul Zaharovici; mai apoi familiile Gevurtz, Gedale, Leb, Grunwald, Brawer, Schein, Baer, Lenobel, Frank, etc. Prima sinagogă au avut-o acolo unde azi stă casa cons. jud. Dr. A. David; mai târziu s-au mutat cu sinagoga lângă Valea Caselor, ceia ce se credeau „băștinași” (Askeles), iar cei veniți din Maramureș și alte părți (Svat) cercetau casa de rugăciuni din ograda lui Hosias Brecher, de unde s-au mutat în ulicioara din jos unde stau azi („Arhiva Someșană”, XIX, pag. 11, „Năsăudul de altădată” de V. Șotropa).

Atât în timpul absolutismului, cât și în timpul trăirii Districtului Năsăudului (1861-1875), puterea evreilor deveniți și ei „grănițeri” cu pământ, case și vite smulse după tipul acelorași milenare metode, devine nebănuț de mare. Comerțul de tot felul reduce la sapă de lemn pe țăranul abia scăpat din pârjolul anilor 48-49. Vinarsul curge râuri, iar virginitatea fetelor românce din graniță e pusă în cumpănă poștei de câștig evreiesc. Numai aceasta e explicația acestor două ordonanțe a căpit. Suprem Bohățiel, găsite în arhiva preturii din Rodna:

¹ *Națiunea Română*, Cluj, Anul XI, 1937, nr. 164, p. 2.

MILU MĂLIN

Nr. 666 ex 1869
Către Domnul jude procesual

IOAN ISIPU

în RODNA

In nex cu grațioasa ordonațiune a Excelenței Sale d-lui Ministru de Interne din 1 c. sub nr. 3390 și în urma ord. D-lui Comisar reg. pentru Transilvania din 12 c. cu nr. 2106, prin aceasta vi se aduce la cunoștință cum că în orient peste tot începând din România, apoi Turcia și o parte însemnată a Africii se întreprind cele mai frecvente negoțării cu fete virgine care căutându-și serviciu și parte seduse de evrei cu promisiuni de servicii bine plătite, călătoresc în România unde apoi sunt seduse și aruncate prin cupleraiuri și de acolo dându-se din mână mai multe nenorocite au fost transportate în Egipt și chiar până în India orientală, de unde în multe cazuri n-au putut să le scoată nici chiar consulii ces. reg.

Aceasta vi se dă știre că de câte ori va cere voie vreo tânără în Principatele dunărene, să le faceți atente la aceste pericole prin părinții ori tutorii lor și numai în acel caz să le eliberați dacă sunteți convinși despre necesitatea călătoriei și că are speșele necesare.

De la Prezidiul Districtului.

Năsăud, în 18 oct. 1869.

Căpitan Suprem

(ss) Bohățelu

Și alta:

Nr. 601/1869

Către

Domnul jude procesual

IOAN ISIP

în RODNA

Făcându-se arătare la locurile mai înalte cum că și unii locuitori din acest district – evrei - fierb vinars cu căldări mici fără a face cele prescrise și fără a plăti contribuțiunea de consum, prin aceasta ești provocat a face atenți pe respectivii proprietari de căldări pentru respectarea ordinelor.

De la Căpitanul Suprem al Districtului

Năsăud, în 16 sept. 1869.

Căpit. Suprem

(ss) Bohățelu.

Îmbogățiți până la supurație, evreii prind frânele conducerii. În 1869, rodna are în „Comitetul Districtual” ca reprezentanți pe evreii Leb și Farkas; Ilva mare pe Nasel Reichenstein, iar Maieru pe Solomon August și pe K. Iszak. Găsim chiar ca membri fondatori ai „Băncii de ajutor” nou înființată (în 1873) pe Preiss, I. Schon, Gustav Geiser, Hoschia Brecher, Moses Gewurtz, Gedale Gewurtz, Aron Nusbaecher, S. Aopfel și Osias Horowitz („Arhiva Someșană”, XVIII, pag. 455)... Și aceste toate când singur Rodna și satele din jur numărau 215 evrei.

* * *

La desființarea regimentului de graniță, averile câștigate prin atâtea lacrimi și sânge au fost confiscate de guvernele străine și rău voitoare. Pentru recâștigarea lor au lucrat cu

CERCETĂRI ISTORICE

succes bărbații de pie memorie: Vasile Nașcu, vicarul Gregoriu Moisil, învățătorul V. Petri și mulți alții¹.

Dar chiar după ce au fost câștigate pe seama fiilor foștilor grăniceri, după lungi, grele și ostenitoare strădanii, lupta pentru păstrarea acestui patrimoniu n-a încetat. Sașii bistrițeni în tovărășia evreilor ahtiați după aceste bogății, au redeschis catastifele vechilor pasiuni de dinainte de 1761, căutând sărăcirea comunelor, unii prin intentarea de procese de revendicare a anumitor drepturi la munți, alții, prin acapararea prin mijloace ilegale a sediilor fostelor companii. În toate aceste procese cu sașii și evreii, apoi în lupta disperată pentru recâștigarea averilor grănicerești și a procesului bârgăuanilor contra familiei Kemeni, auzitorul suprem Șotel, unicul jurist, sfătuitor și apărător pe acele vremuri a țăranilor grăniceri, a conceput toate actele necesare și a îndrumat juridicește toată activitatea celorlalți bărbați și grăniceri năsăudeni, pentru care fapte era privit ca „ocrotitorul drept al valahilor”².

E demn de subliniat că toți bărbații erau convinși de pericolul evreiesc ce se vărsa onctuos otrăvind satele. Astfel, în 8 faur 1859, Nașcu scrie lui Iacob Mureșan între altele³:

„... La Rodna sunt atâtea abuzuri în contra comunelor și a drepturilor foștilor grăniceri în favoarea evreilor încât oamenii sunt foarte burzuluți”. Și mai jos: „Iar au umplut de jidovi ca arendași, cârciumari, traficanti, etc., care sug și apasă pe sârmanii români. Și apoi câte plângeri și recursuri s-au așternut Prefecturii Bistrița și locatinții, n-au nici un rezultat”.

Cunoscând pericolul pentru sănătatea populației satelor românești dacă evreilor le succede să cumpere sediile companiilor în care vor deschide cârciume, drumeagul neobosit Nașcu a intervenit în nenumărate rânduri la ministrul finanțelor Ignat Klener arătându-i că „dreptul de cârciumărit se dă numai la evrei, care apoi îl monopolizează cu prețuri înzecite de pe spatele și din averea foștilor grăniceri”. A cerut ca regalul crâșmăritului să ajungă odată în mâinile foștilor grăniceri, proprietari, ca să se poată astfel pune stavilă nenumăratelor stricăciuni și storcături”.

Chestiunea sediilor fostelor companii a figurat mult timp la ordinea de zi a înfrigeratelor griji, mai ales că la desființarea graniței acesteia au fost declarate ca proprietate a regimentului desființat și nu a comunelor.

Pentru recâștigarea lor s-a început acea întrecere între evreii susținuți de oficialitatea din Bistrița și populația satelor sărăcite în 1848, sub îndrumarea frunțașilor de la Năsăud.

Aceștia se temeau pe bună dreptate să nu ajungă pe mâinile evreilor spoliatori care năvăleau pe sate, de aceia s-au pus în gardă. Vicarul Macedon Pop, într-o scrisoare adresată lui Iacob Mureșan în 23 Faur 1851, scrie că (Vezi „Arhiva Someșană”, VI, pag. 89)⁴.

(Va urma)

¹ În școală mulți învățători se rosteau la copii cu fraze „urâte” între care era și următoarea: „Așa ți-oi rade o palmă că-i vedea pe cei doi jidovani din Cenan care au dus strugure pe băț de-a umăr” - contra căroră se ridica V. Petri ca fiind nepedagogice (S. Manoliu, „Icoana unei școli”, nr. 2, pag. 158).

² Câteva date asupra biografiei acestui bărbat se găsesc în „Arhiva Someșană”, VI, pag. 3; VI, pag. 7; XII - 196, 202, 204, 207; XII – pag. 453-479 și în biografia lui V. Nașcu de Simon.

³ Vezi Simon, *op. cit.*, pag. 160.

⁴ *Națiunea Română*, Cluj, Anul XI, 1937, nr. 165, p. 2.

CALEA FERATĂ NĂSĂUDEANĂ

Marți în 6 februarie, comisiunea de opt, reprezentanta comunelor din fostul district al Năsăudului, pentru controlarea administrației opădurilor comunale, a ținut o ședință al cărei obiect a fost chestiunea căii ferate din ținutul Năsăudului și alegerea unui membru în direcțiunea societății.

Ședința s-a ținut la orele 11 în palatul direcțiunii silvanale sub prezidiul vicecomitelui Lani, referent Dr. Scridon, protonotar onorar, din partea direcțiunii directorul Laitner, membrii comisiunii au fost de față în număr complet.

Deschizându-se ședința directorul Leitner face raport despre rezultatul pertractărilor de până acum în afacerea căii ferate, al cărei numire este Naszodvideki helyin erdekii vasut, calea ferată vicinală din ținutul Năsăudului. Pertractările de contribuire la calea ferată din partea comunelor năsăudene s-au început pe baza preliminarului lucrat de calea ferată someșană. La suma preliminară comunele au oferit o contribuire de 20%, care ar fi făcut suma de 700.000 Cor. Dintre preliminarele întreprinzătorilor concurenți, ministerul de comerț a cenzurat pe al firmei Baiersddorf și Biach și pe baza acestuia a statorit suma de clădire a căii ferate în 4.148.000 Cor. Spre adunarea acestei sume, ministerul de comerț a oferit din fondul pentru înființarea de căi ferate vicinale suma de 419 mii, iar pentru transportarea poștei 93 mii, total 512 mii Cor. Cu această sumă calea ferată nu s-ar fi putut clădi, a fost de lipsă dar, ca comunele, ca grup interesat încă să contribuie. Suma de contribuire după repetiție pertractări s-a statorit în cifra de 873.500 Cor., care se plasează în acții fundamentale a căii ferate Beclean – Ilva-Mică, stipulându-se, ca concesionarul să clădească calea ferată și până la Rodna-veche, la care comunele încă vor contribui în aceeași proporție. Ministrul de comerț a dat concesiunea de clădire firmei Baiersdorf și Biach, cu care s-a încheiat contractul.

Dr. Ciuta ia cuvântul și mai ales pentru orientarea membrilor noi din comisiune face istoricul chestiunii. Arată că calea ferată someșană prin anii 90 a făcut oferta de a clădi drum de fier de la Beclean în sus, dar ofertul o fost refuzat din partea comisiunii de două ori. În anii din urmă s-a făcut ofertă din partea lui Molnar, a lui Baiersdorf și Biach, ca să clădească drum de fier cu șine normale până la Ilva-Mică, din partea lui Armin Pallos (Hojtsy Pal) pentru drum cu șine înguste până la Rodna-nouă și pe Valea Ilvei până la Ilva-mare. De astă dată comisiunea a hotărât că în principiu nu e în contra căii ferate, dar a pus următoarele condițiuni: suma de contribuire să nu fie mai mare de un milion Cor., iar pentru aceasta să nu se îngreuneze averea nemișcătoare a comunelor, ministrul de agricultură să aibă influență asupra căii ferate, ca să apere interesele comunelor față de societatea întreprinzătoare, ca comunele încă să aibă drept de a controla la administrație. La reambularea liniei comisiunea a fost reprezentată prin membrii Deac, Domide și Ciuta, iar pa pertractările de concesionare în Pesta prin membrii Domide, Ciuta, care au chemat la pertractări și pe d-l deputat Ciocan, din partea direcțiunii a fost d-l Laitner. Condițiunile de concesionare s-au statorit în următoarele: comunele contribuie cu 20% din suma de clădire (nu cu 35% cum se cerea de la început); - calea ferată să aibă tarifa liniei someșene sau dacă concesionarul n-ar primi-o fiindcă e cea mai joasă la căile ferate vicinale din țară, a liniei vicinale Papa-Banhida, această tarifă să fie obligatoare necondiționat pe 3 ani, iar după trecerea acestora, dacă concesionarul ar dovedi că din venite nu poate acoperi spesele regiei și 4% interese după acțiunile de prioritate, să aibă dreptul a ridica tarifele dar numai cu 20%, dacă încasările s-ar spori, tarifa iar să se reducă; - comisiunea de opt, pe lângă ministrul de agricultură și direcțiunea silvanală, să fie reprezenta-

CALEA FERATĂ NĂȘĂUDEANĂ

tă în direcțiune prin un membru; - ca circulația de persoane să fie asigurată, fiecare tren ce sosește de la Cluj sau de la Bistrița să aibă legătură către Ilva-Mică, astfel zilnic au să circule 3 trenuri în sus și 3 trenuri în jos. Acum societatea pe acții formată pentru clădirea căii ferate în 12 februarie își ține adunarea constituantă în Budapesta, cu care ocazie se vor dezbate statutele, contractul încheiat cu societatea someșană pentru providerea circulațiunii și se va constitui societatea. Din partea ministrului de agricultură e emis consilierul Alex. Horvath, din partea administrației pădurilor directorul Laitner, iar comisiunea de opt are problema a-și alege azi delegatul său¹.

¹ *Revista Bistriței*, Bistrița, Anul II, 1906, nr. 4, pp. 1-2.

ORGANIZAREA PARTIDULUI NAȚIONAL ROMÂN DIN JUDEȚUL BISTRIȚA-NĂSĂUD

- Bistrița, la 8 septembrie 1918 -

THEODOR A. BOGDAN

Azi, în 8 septembrie, s-a ținut o mare adunare de reorganizare și formarea comisiunilor de candidare, precum și candidarea de deputați și senatori a județului Bistrița-Năsăud pe baza programului Comitetului Național Român, fiind prezenți aproape toți reprezentanții elitei, ai poporului și al meseriașilor români.

Sala festivă a casei județului era înghesuită de lume românească care cu sete ce de o mie de ani fierbe în pieptul românesc dorește reorganizare, cărmuire neatârnată, liberă, frățească și românească. Ilustrul orator și prefect, dr. G. Tripon, prin scurte cuvinte deschide adunarea propunând de a se constitui un birou ad-hoc pentru împlinirea agendelor, alegându-se cu aclamațiune ca președinte Dr. Gavril Tripon și secretari Dr. Ioan Lazar și Dr. Victor Moldovan.

În decursul constatării reprezentanților comunelor participante la adunare, să face propunerea de a se emite o comisiune de candidare constătătoare din 12 inși, alegându-se cu unanimitate domnii Emil Domide, Ioan Păcurariu, Iulian Marțian, Ștefan Buzilă, Eliseu Dan, Ioan Pop – protopop, Dr. Alexandru pop – medic, Dr. Dionisie Login, Dr. Victor Moldovan, Dr. Vasile Pahone, Dr. Simion Monda – medic și Sever Groze – preot.

După o dezbateră lungă și serioasă în comisiunea de candidare de deputați și senatori se aleg: ca președinți domnii Dr. Gavril Tripon – prefect, Dr. Vasile Pahone, Alexandru Haliță – vicar, vicepreședinte Dr. Dionisie Login, secretar Dr. Vasile Moldovan, notar Dr. Ioan Lazar și casier Ioan Petrinjel – preot capelan și catihet.

Membrii în comisiune: Dr. Alexandru Pop, Dionisiu Vaida, Ioan Păcurariu, Iulian Marțian, Dr. Simion Monda – medic, Eliseu Dan, Ioan Pop – protopop, Dr. Cornel Lazar, George Mathei – tipograf și Macedon Linul.

Urmând apoi alegerea comitetelor de circumscriere, ca un un neapărat ajutor al comitetului de acțiune provizoriu, să citește instrucțiunea referitor la aceste constituirii, în urma căreia a urmat un incident pe care îl putem privi ca o exploatare a sentimentelor nutrite între aceste timpuri, sentimente ce cobesc a nenorocire de nu vor fi nimicite la timp. Și anume țăranul Pavel Felecan din Caila în plenul adunării declară că țărănimea nu se va lăsa condusă de preoțime căci aceea și în trecut i-a sedus predându-le școala ungurilor, „Preotul să își grijească de preoție, căci noi ne vom încrede la alți intelectuali și ne încredem numai în noi înșine”. Întregindu-se comitetul de circumscriere și prin țărani din satele reprezentate, s-au ales ca candidați de deputat officioși următorii: în circumscripția Rodnei domnul Solomon Haliță, în a Năsăudului Dr. Victor Onișor, în a Văii Bârgăului Iulian Marțian maior pensionar și director de bancă, în a Văii Șieului Dr. Victor Moldovan. Ca senatori, cu unanimitate, se propun domnii Alexandru Haliță vicar foraneu în Năsăud și Ioan Pop protopop.

După aceea a urmat discursul rostit cu o neîntrecută oratorie și sentiment național, care în mai multe rânduri a fost întrerupt de aclamările și aprobările celor de față. Prefectul

THEODOR A. BOGDAN

Tripon uneori se întrece pe sine înălțând sufletele și producând entuziasm care aseamănă nu are.

Publicul aplaudând, după închiderea acestei memorabile adunări, s-a depărtat așteptând zilele de votare când cu toții ca un trup și un suflet vor contribui la ridicarea României Mari, ai cărei fii sinceri și neclintite santinele vom fi¹.

¹ *Patria*, Cluj, Anul I, 1919, nr. 166, p. 2.

DOMNUL ION I. C. BRĂTIANU PE VALEA SOMEȘULUI

- La Năsăud – Plecarea spre Bucovina -

Delegația de pe Valea Someșului Mare în frunte cu domnul vicar al ținutului Năsăud-Rodna, luând parte la solemnitățile de la Cluj, a invitat pe domnul Ion Brătianu și însoțitorii săi să le facă onoarea de a se abate și pe la Năsăud. Rugămintea a fost satisfăcută, înalții oaspeții au vizitat miercuri 22 iunie Năsăudul.

Cu zile înainte, întreg ținutul era în fierbere. Primirea, ce s-a făcut în acest centru cultural al vechilor grăniceri, e demnă de toată lauda și a întrecut orice așteptări.

Orășelul a fost pavoazat cu steaguri tricolore. Sosirea înalților oaspeți a avut loc la ora 11. În aula liceului și pe coridoare (din cauza timpului ploios) așteptau toți intelectualii, popor în număr mare și elevii liceului în frunte cu corpul profesoral.

La apariția domnilor Brătianu și a însoțitorilor, toată sala a izbucnit în aplauze. Vicarul Năsăudului și al Rodnei, domnul Alexandru Haliță, i-a salutat printr-un discurs de toată frumusețea, accentuând marile merite ale Partidului Național Liberal dovedită în trecutul țării și, mai ales, nepieritorul și istoricul rol al domnului Ion Brătianu, care a pornit și condus războiul și care a stat cu fruntea ridicată până la capăt.

Domnul Ion Brătianu, mulțumind, a răspuns printr-o cuvântare în care vibra adâncă iubire de patrie și de neam a unui mare suflet de Român. Cu aceeași călduri s-a adresat tineretului școlar, arătându-le îndatoririle ce-i așteaptă. Aceștia, răsfoind istoria își vor aduce aminte și la adânci bătrânețe, că au văzut și au ascultat pe Ion Brătianu.

În ovații și însoțit de întreagă mulțimea, înalții oaspeți au fost conduși în masa aranjată pentru aproape 100 de persoane în sala cea mare a Reuniunii de lectură.

Un amănunt caracteristic e că întregul local era aranjat de către doamnele române din localitate ca o adevărată grădină de flori. Oaspeții, în frunte cu domnul Ion Brătianu, au fost foarte plăcut impresionați de munca asiduă, pe care au dovedit-o distinselor doamne și domnișoare, care nu numai că au pregătit acel splendid banchet, dar au și servit la masă. În cuvântarea sa, domnul Ion Brătianu a mulțumit deosebit doamnelor și domnișoarelor.

Spre a se vedea că acest banchet între flori, n-a fost o masă oarecare de provincie, e demn de remarcat că însuși domnul Ion Brătianu a ținut de cuviință să țină primul discurs, întru cinstirea Maiestății Sale Regelui.

A urmat apoi cuvântarea plugarului fruntaș Augustin Anton, primarul Năsăudului, care, arătând cu recunoștință rolul covârșitor, pe care l-a avut domnul Ion Brătianu în eliberarea Ardealului mulțumește pentru marea cinste ce a făcut Năsăudului, vechea capitală a grănicerilor din aceste părți.

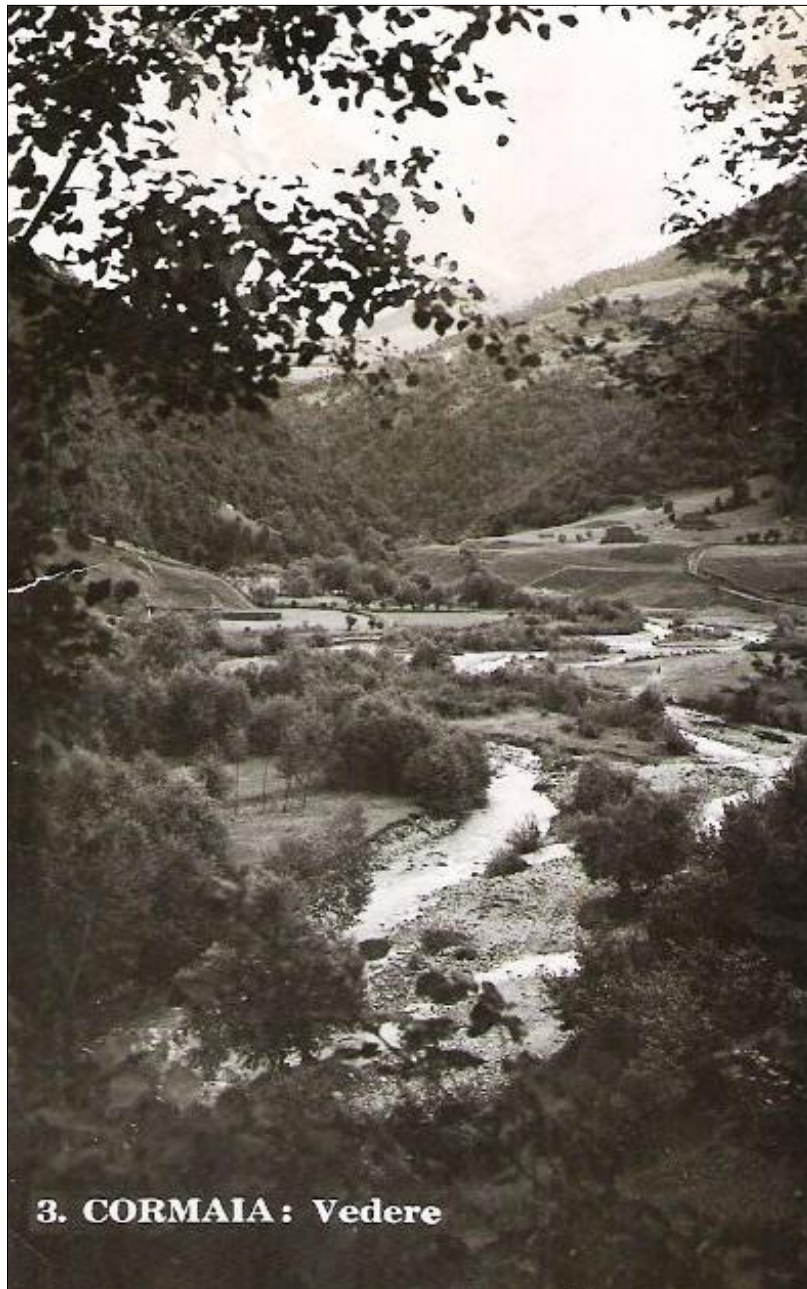
Masa se sfârșește printr-o nouă cuvântare a domnului Ion Brătianu care, mulțumind pentru frumoasa primire ce li s-a făcut, aduce aminte generației de azi de vechea virtute română înaintașilor grăniceri, jurându-le să urmeze pe același drum de virtute civică.

În nesfârșite urale, în automobile pline de flori, iluștrii oaspeți au părăsit Năsăudul la ora două și jumătate (p. m.).

Domnul Ion Brătianu împreună cu domnul Duca au luat drumul spre Bucovina, fiind însoțiți până la marginea Ardealului, de către domnul prof. univ. V. Meruțiu. Ceilalți, în frunte cu domnul Vintilă Brătianu și domnul Mârzescu, au luat drumul spre Bistrița – Tg.-Mureș – București.

DOMNUL ION I. C. BRĂȚIANU PE VALEA SOMEȘULUI

La Sângeorzul român s-a făcut domnului I. Brătianu o nouă primire în fața primăriei, înfrumusețată cu steagul nostru tricolor; îl aștepta poporul, în frunte cu preotul Chintean care, de asemenea, a adresat domnului Brătianu cuvinte de omagiu și de recunoștință¹.

¹ *Înfrățirea*, Cluj, Anul I, 1921, nr. 254, p. 3.

EXPLOATAREA PĂDURILOR GRĂNICEREȘTI DIN BISTRIȚA-NĂSĂUD

OCTAVIAN LUNGU¹

Activitatea desfășurată de către Societatea „Regna”

În expunerea noastră vom împărți activitatea „Regnei” în două epoci: prima epocă va cuprinde activitatea ei de la început și până la izbucnirea crizei economice, iar a doua va începe cu anul 1930 și până în 1932, când s-a hotărât desființarea „Regnei”.

Am arătat în altă parte cauzele de ordin economic, financiar și social care au prilejuit constituirea Societății „Regna”, precum și formele de înființare. Totodată am indicat că capitalul social constituit de către cele 44 comune grănicerești era format din aport în natură, constând în instalații industriale.

Tensiunea averii propriie era zero chiar de la început.

La o exploatare forestieră cu posibilități anuale de cca.320.000-340.000 metri cubi anual, avem lipsă de o sumă anuală variind după împrejurările economice între lei 160.000.000-170.000.000.

Societatea „Regna” n-avea capitalul circulant necesar exploatării și industrializării și l-a putut procura prin credite obținute în parte de la Direcția Silvică, sub formă de datorie pentru lemnul rotund și mai târziu și prin credite obținute de la alte instituții.

Acest fapt e foarte important și de mare însemnătate și vom arăta în ce condițiuni și în ce mod și-a putut procura Societatea „Regna” capitalul circulant necesar.

În statutele Societății „Regna” se prevedea că capitalul necesar se va putea procura:

1. Din sumele puse la dispoziție de către „comisia de opt” din bugetul Direcțiunii Silvice Bistrița.

2. Din jumătatea dividendului cuvenit comunelor din beneficiul net al Societății „Regna”.

3. Din împrumuturi private.

Sumele de la punctul 1 și 2 trebuiau să rezulte tot din exploatarea pădurilor grănicerești, deci finanțarea prin mijloace proprii.

Sumele de la punctul 1 rezultau:

a. Din sumele primite de către Direcția Silvică, de la Societatea „Regna”, drept preț

¹ Octavian Lungu, *Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud – Teză de doctorat*, București, 1935, pp. 209-224.

OCTAVIAN LUNGU

la tulpină pentru materialul lemnos recepționat în vederea industrializării.

b. Din sumele încasate direct de Direcția Silvică, din vânzarea parchetelor pe care Societatea „Regna” nu le putea prelua, fie din lipsa unei fabrici de cherestea în raza ocolului silvic respectiv sau din cauza altor împrejurări.

În cazul când Societatea „Regna”, în temeiul art. 11 nu uza de dreptul exclusiv de a prelua toate parchetele scadente, Direcția Silvică le putea vinde prin licitație publică.

Prin împrumuturi private, Societatea „Regna” la început nu putea să-și procure mijloacele financiare, fiind o societate abia constituită și necunoscută pe piața financiară.

După cum știm, exploatările în regie au început în anul 1925 sub titlu de experiență în cadrul Direcțiunii Silvice.

Când s-a continuat cu exploatările în regie prin Societatea „Regna”, această întreprindere a preluat gestiunea Serviciului Regiilor și o datorie către Direcția Silvică în sumă de lei 19.418.941 – în care sumă se cuprindea prețul la tulpină pentru materialul exploatat în valoare de lei 10.402.168 – iar restul în sumă de lei 9.016.773 – a fost dat în numerar pentru exploatare și industrializare.

Deci Întreprinderea „Regna”, neavând în patrimoniul ei decât o avere imobilizată, și-a putut începe activitatea preluând materialul fasonat de Serviciul Regiilor și, totodată, și datoria către Direcția Silvică în sumă de lei 19.418.941. Mai erau și alte datorii către terțe persoane în sumă de cca. Lei 4.000.000.

Deci activitatea s-a început cu o sarcină financiară, care la un moment dat putea să devie jenantă sau chiar periculoasă. Am arătat în altă parte că în anul 1929 Societatea „Regna” a cumpărat de la firma Goetz fabrica de cherestea din Vatra-Dornei cu suma de lei 4.300.000 - deci până la cumpărarea acestei fabrici, lemnul rotund rezultat din parchetele scadente gravitând către această fabrică, se vindea sub formă de lemn rotund. Prin aceste vânzări s-au putut crea la început mijloacele financiare necesare exploatării „Regna”.

Să arătăm ce contracte avea Direcțiunea Silvică în anul 1926 pentru aceste păduri:

1. Contractul cu Societatea „Cosmosul Uniunea Română” pentru pădurea Dornișoara, rata pentru 1926..... lei 1.637.206
2. Contractul cu Societatea „Moldova” pentru pădurea Teșna-Împutița, rata pentru 1926..... lei 5.237.037
3. Contractul cu „Cooperativa Grănicerilor” pentru pădurea Gura-Haita..... lei 897.461
4. Contractul cu „Obștea de Cumpărare Ștefan cel Mare”, pentru parchetele Diaca-Cucureasa, rata pentru 1926..... lei 5.350.000
5. Idem pentru exploatarea căzăturilor..... lei 3.299.500
lei 16.420.754

Fără a mai indica și alte venituri pe care le prevăzuse Direcția Silvică în bugetul ei din 1926, în baza contractelor de mai sus, avea încasări în sumă de circa lei 16.500.000.

Societatea „Regna” a continuat exploatările în regie, începute de Direcția Silvică, cu ajutorul sumelor încasate de Direcția Silvică în baza contractelor indicate mai sus și sume puse la dispoziția Societății „Regna”, în vederea exploatării și industrializării.

Direcția Silvică a cesionat Societății „Regna” contractul de vânzare cu „Obștea de Cumpărare Ștefan cel Mare”, asigurându-i prin aceasta, până în anul 1929, încasări anuale de circa lei 8.000.000 9.000.000. Rezultă deci că finanțarea Societății „Regna” s-a făcut tot din veniturile averilor grănicerești.

După ce am arătat posibilitățile de finanțare ale Societății „Regna” din averile grănicerești, să expunem activitatea ei economică și financiară.

EXPLOATAREA PĂDURILOR GRĂNICEREȘTI DIN BISTRIȚA-NĂSĂUD

În timpul activității, Serviciul Regiilor din anul 1925, s-au reparat fabricile de cherestea din Ilva-Mică și Valea-Mare, punându-le în stare de funcționare.

Industrializarea s-a început cu aceste două fabrici în măsura posibilităților financiare și de desfacere.

Societatea și-a început activitatea în anul 1926, preluând și gestiunea de la Serviciul Regiilor. Știm că peste 60% din pădurile grănicerești sunt în vârstă de peste 100 ani (păduri virgine), în consecință structura lemnului din punct de vedere al tehnologiei prezintă multe elemente superioare (exceptând arborii prea bătrâni, care prezintă multe defecte, dând un randament calitativ mai redus) fapt că marfa „Regna” și-a cucerit în scurt timp un renume mondial pe toate piețele ei de desfacere. De altfel produsele forestiere din pădurile grănicerești erau bine cunoscute, însă sub diferite mărci ale firmelor străine. Averi românești cu factori economici străini. Prin exploatarea în regie proprie, Întreprinderea „Regna” s-a prezentat pe piețele de desfacere ca un factor economic național. Cuvântul „Regna” era format din inițialele: *Regimentul grăniceresc năsăudean*, avea însă un sens la figurat, să domine viața național-economică-forestieră.

În anul 1926 s-a exploatat în pădure:

Lemn rotund esențe rășinoase..... metri cubi 136.912,22
Lemn rotund esențe foioase.....metri cubi .11.423,12

S-a tăiat în fabrici 77.592 metri cubi bușteni, rezultând 45.004.091 metri cubi cherestea.

Din producție și exploatare s-a vândut:

Lemn rotund 49.432 metri cubi cu suma de lei 22.887.373

Cherestea 36.602.000 metri cubi cu suma de lei 57.997.367

Produse secundare și alte venituri lei 5.582.363

Suma totală rezultată din vânzarea produselor

principale și secundare lei 86.467.103

Scăzând prețul la tulpină, cheltuielile de exploatare

și fabricație în sumă de lei 62.458.128,51

Rezultă un venit brut de lei 24.008.974,51

Report: lei 24.008.974,49

Scăzând cheltuielile centrale:

1. Salarii lei 1.659.350,56

2. Jetoanele Consiliului lei 249.200

3. Reparații lei 842.637,81

4. Cotizații de boală lei 196.218,64

5. Impozite lei 474.549,42

6. Cheltuieli diverse lei 1.094.402

7. Dobânzi lei 175.052,64 lei 4.691.411,07

Rezultă un venit comercial în sumă de lei 19.317.563,42

Scăzând pentru amortizarea instalațiunilor lei 9.127.789,42

Rezultă un beneficiu net în sumă de lei 10.189.774

Din totalul rulmentului în sumă de lei 86.467.103 revine pentru:

1. Prețul la tulpină 22,97%

2. Cheltuieli de exploatare și fabricație 5,43%

3. Cheltuieli centrale 49,27%

4. Amortizare 10,56%

5. Venit net 11,78%

100,00%

OCTAVIAN LUNGU

Venitul brut în sumă de lei 24.961.846,27 rezultă:

1. Din vânzarea cherestelei	58,96%
2. Din vânzarea lemnului rotund	32,98%
3. Din vânzarea produselor secundare	4,32%
4. Din alte venituri	3,74%
	<u>100,00%</u>

Lemnul rotund s-a vândut în medie cu lei 463 m³
 Cheresteaua s-a vândut în medie cu lei 1584,54 m³

Dacă s-ar fi exploatat pădurile în baza contabilității publice prin concesionari ca în trecut, Direcția Silvică ar fi încasat din totalul rulmentului 22, 97%, din care sumă trebuia să-și execute bugetul, plătiind comunelor proprietare și dividendul cuvenit.

Exploatarea în regie prezentau și un avantaj social, căci Societatea „Regna” a plătit bine lucrătorii, dându-le posibilități de câștig prin muncă și participare la beneficii.

În cazul unei exploatare prin concesionari, cheltuielile de exploatare și fabricație de 49,26% ar fi fost comprimate în dauna muncitorilor români, pentru a mări venitul comercial.

Beneficiul net s-a distribuit în modul următor:

1. Direcțiunii, funcționarilor și muncitorilor 15%	lei 1.528.466
2. Consiliul Superior de control și îndrumare 1%	lei 101.897
3. Ministerul Instrucțiunii 1%	lei 101.897
4. Consiliul de administrație 8%	lei 676.601
5. Cenzorilor 3%	lei 253.725
6. Fondului cultural 10%	lei 845.751
7. Fondului filantropic 3%	lei 253.725
8. Fondului Central școlar din Năsăud 5%	lei 422.876
9. Fondului de rezervă 10%	lei 845.752
10. Comitetului de Direcție 2%	lei 169.150

11. Comunelor ca dividend 59% din care jumătate în numerar fiecărei comune în proporția participării, iar jumătate vărsământ pentru întregirea capitalului lei 4.989.934
 Total lei 10.189.774

Să analizăm primul bilanț încheiat la sfârșitul anului 1926. bunurile din activ le vom grupa după scop și lichiditate.

Activ

Activ disponibil

Casa..... lei 1.818.766,10

Activ realizabil

Efecte în portofoliu lei 942.487,59
 Conturi curente lei 2.343.700
 Diversi clienți lei 9.168.314,88 lei 12.454.502,47

Bunuri de tranzacție

Cherestea lei 20.187.858,45
 Lemn rotund lei 10.896.421,07

 EXPLOATAREA PĂDURILOR GRĂNICEREȘTI DIN BISTRIȚA-NĂSĂUD

Produse secundare	<u>lei 1.652.670,98</u>	lei 32.736.950,50
Avansuri pentru exploatări forestiere		lei 13.604.784,12

Valori și obiecte de producție

Magazia tehnică		lei 4.411.635,57
Magazia de alimente		lei 2.748.276,46
Obiecte de inventar		lei 2.239.601,55
Avansuri pentru obiecte de inventar		lei 290.770,43
Conturi tranzitorii	<u>lei 4.968.902,15</u>	lei 14.659.186,16

Activ imobilizat

Clădirile uzinelor		lei 7.844.170
Imobilele aparținând fabricilor		lei 18.782.270
Instalațiuni tehnice	<u>lei 74.655.984,09</u>	<u>lei 101.282.424,09</u>
		lei 176.556.613,44

În instalațiuni tehnice sunt cuprinse mașinile pentru forță motrică, gaterile și alte mașini anexe, căile ferate forestiere și parcul materialului rulant.

Conturi tranzitorii, în contabilitatea Societății „Regna” se treceau într-un cont tranzitoriu numit „Pendente” operațiunile care nu păreau clarificate. Acest cont trebuia eliminat, prima operație de înregistrare trecută în mod corect. Noi vom grupa acest cont la grupul valori și obiecte de inventar.

Vedem că capitalul circulant în comparație cu capitalul fix e prea mic, ceea ce va constitui o oarecare jenă în bunul mers al exploatării și al industrializării.

Profesorul dr. Kurt Schmaltz, făcând statistica diferitelor întreprinderi în umăr total de 3106, constată că la industriile forestiere și de prelucrarea lemnului, capitalul fix este de 34,9%.

În cazul „Regnei” capitalul fix este cu 22,46% mai mare, în consecință raportul între capitalul fix și cel circulant prezintă o oarecare disproporție. Mărimea capitalului circulant într-o întreprindere forestieră trebuie să fie în funcție de posibilitățile rentabile de desfacere.

Să analizăm și pasivul.

Pasiv

Capital social		lei 100.000.000
Fonduri de amortizare		lei 9.125.789,42

Capital străin

Conturi curente		lei 49.586.034,18
Diverși clienți		lei 11.076.568,58
Furnizori		lei 1.437.957,43
Diferite sume de plată		lei 203.993,90
Antreprenori		lei 892.684,09
Pendente	<u>lei 3.041.811,84</u>	lei 57.239.050,02

OCTAVIAN LUNGU

Profit net	lei 10.189.774
	lei 176.552.613,44

Datoria în cont curent în sumă de lei 40.586.034,18 este față de Direcția Silvică pentru lemnul rotund recepționat.

În contul Diverși clienți avem o sumă de lei 11.076.568,58 în care în parte se cuprind avansuri pentru livrările viitoare și sume încasate în contul Direcției Silvice pentru lemn rotund vândut prin licitație publică.

Capitalul străin trebuia plătit din mijloacele lichide, din activul realizabil și din bunurile de tranzacție. Lichiditatea trebuia să asigure Societății „Regna” satisfacerea obligațiilor din Pasiv și în același timp să asigure și bunul mers de exploatare și industrializare, prin plata regulată și la timp a funcționarilor și muncitorilor.

Această chestiune se va trata când vom vorbi despre lichiditatea patrimoniului.

După ce am analizat primul bilanț, cât și contul de Profit și Pierdere, din punct de vedere dinamic și am arătat în altă parte însemnătatea averilor grănicerești din punct de vedere economic-național, să redăm unele vorbiri interesante rostite cu ocazia primei adunări generale ținută în ziua de 17 martie 1927.

Un membru din Consiliul de administrație și în același timp și Prefectul județului a rostit următoarea cuvântare.

„Domnilor, ziua de astăzi pentru noi și pentru comunele noastre grănicerești este o zi de sărbătoare. Astăzi au ajuns comunele noastre grănicerești, ca ele prin ele și cu oameni puși de ele să-și administreze averea, pe care ne-au lăsat-o nouă ca moștenire moșii și strămoșii noștri, pe care mari eroi ai Neamului nostru au câștigat-o prin jertfele de sânge și de vieți, aduse pe deosebitele câmpuri ale Europei.

Dumneavoastră, Domnilor, știți foarte bine că această sfântă moștenire a fost în decursul timpurilor de restriște pentru Neamul nostru amenințată de înstrăinare, care dacă nu s-a făcut în formă cum cereau omnipotenții zilei, - anume de a ni se lua pur și simplu, - a fost totuși invadată de oameni străini de limba și legea noastră. Avem o moștenire, Domnilor, și nu era a noastră. Astăzi ni s-a dat nouă fericirea de a fi nu numai după nume stăpânii ei, ci și de fapt și dacă am ajuns acolo că pe lângă aceasta să o putem noi chivernisi, să tragem noi direct folosul din exploatarea pădurilor noastre, să le scoatem din mâini străine de limba și legea noastră, apoi aceasta este pentru noi o zi de bucurie, o zi de sărbătoare și mă simt deosebit de plăcut atins că ideea de a fi adevărați stăpâni și proprietari ai acestor averi și nu după nume, adică de a face o adevărată economie, a venit tocmai de la aceea care astăzi sunt puși în fruntea administrării acestor averi, de la d-l Ioan Aleman, consilier și comisar guvernial și Gheorghe Avram, director general, cărora le aduc și cu această ocazie felicitările noastre.

Domnilor, terenul de activitate s-a deschis, urmează numai ca să lucrăm, să lucrăm cu acel simț de bunăvoință de muncă cinstită pe care l-au avut înaintașii noștri atunci când cu jertfa de sânge și viață ni le-a câștigat și predat nouă, aceste averi de care ne bucurăm nu numai noi, dar credem și avem ferma convingere că se vor bucura nepoții și strănepoții noștri”.

Comuna Telciu, care avea cea mai mare cotă de participare la întreprinderea „Regna”, având din pădurile administrate cumulativ 15.021,33 ha., prin delegatul ei a trimis următoarea adresă către adunarea generală:

„Onorată Adunare,

Cu ocaziunea adunării generale a Societății „Regna”, noi locuitorii comunei grănicerești Telciu, care participă la această întreprindere comercializată cu capitalul cel mai mare, cu toate că avem delegatul nostru, ținem să aducem și noi la cunoștința întregii adunări

 EXPLOATAREA PĂDURILOR GRĂNICEREȘTI DIN BISTRIȚA-NĂSĂUD

că după un an de rodnică activitate, suntem pe deplin satisfăcuți despre rezultatele obținute de Societatea „Regna”, mai ales în regiunea noastră unde românii grăniceri capătă de lucru nemaifiind la discreția tentațiilor jidovești și că avem toate speranțele în progresul ei viitor, fiind o societate pur românească cu un scop bine stabilit, care nu are decât o singură tendință: înălțarea din toate punctele de vedere al întregului cuib de români grăniceri spre progresul națiunii noastre”.

Aceste vorbiri ne evidențiază atmosfera în care s-au început exploatarea în regiie și, totodată, și misiunea viitoare a întreprinderii „Regna”, pentru realizarea scopurilor social-național-economice.

Să arătăm rezultatele anului 1927.

În anul 1927 s-a exploatat în pădure:

Lemn rotund esență rășinoasă metri cubi 289.441,82

Lemn rotund esență foioasă metri cubi 11.397,53

În fabrici s-a tăiat 138.926 metri cubi lemn rotund, rezultând 795.515.725 metri cubi

cherestea.

Din producție și exploatare s-a vândut:

Lemn rotund m. c. 42.432 cu suma de lei 33.626.046

Cherestea m. c. 72.319.839 cu suma de lei 122.000.685

Produse secundare cu suma de lei 8.922.687

Suma totală rezultată din vânzarea produselor

principale și secundare lei 164.548.418

Scăzând prețul la tulpină, cheltuielile de exploatare și fabricație

lei 128.843.145,01

Venitul brut lei 35.705.272,99

Scăzând cheltuielile centrale

1. Salarii lei 3.382.124,30

2. Jetoanele Consiliului lei 1.414.009,25

3. Cheltuieli de reparație lei 1.341.688,59

4. Cotizații de boală lei 833.423,05

5. Impozite lei 1.036.876,41

6. Cheltuieli diverse lei 2.119.828,47

7. Chirii lei 125.949,75 10.253.999,82

Rezultă un venit comercial în sumă de lei 25.451.273,17

Amortizări în sumă de lei 11.447.164,58

Beneficiu net în sumă de lei 14.004.108,59

Rulmentul total în sumă de lei 164.548.418 se repartizează:

1. Preț la tulpină 20,30%

2. Cheltuieli de exploatare și fabricație 57,00%

3. Cheltuieli centrale 6,23%

4. Amortizări 6,93%

5. Beneficiu net 8,51%

100,00%

Venitul brut în sumă de lei 35.705.272,99 rezultă din:

1. Vânzarea cherestelei 63,29%

2. Vânzarea lemnului rotund 27,49%

3. Vânzarea produselor secundare 7,89%

4. Alte venituri 1,36%

100,00%

OCTAVIAN LUNGU

Lemnul rotund s-a vândut în medie cu	lei	475,85 m ³ .
Cheresteaua s-a vândut în medie cu	lei	1.684,63 m ³ .
Beneficiul net al anului 1927 s-a distribuit astfel:		
1. Direcțiunii, funcționarilor și muncitorilor 15%	lei	2.100.616,59
2. Consiliului superior de control și îndrumare 1%	lei	140.041
3. Ministerului de Instrucție 1%	lei	140.041
4. Consiliul de administrație 8%	lei	929.872
5. Cenzorilor 3%	lei	348.702
6. Fondului cultural 10%	lei	1.162.342
7. Fondului filantropic 3%	lei	348.702
8. Fondului școlar central Năsăud 5%	lei	581.170
9. Fondului de rezervă 10%	lei	1.162.342
10. Comitetului de Direcție 2%	lei	232.468
11. Comunelor ca dividend de 59% din care jumătate în numerar fiecărei comune în proporția participării, iar jumătate vărsământ pentru întregirea capitalului	lei	6.857.812
	lei	14.004.108,59

În al doilea an de activitate Societatea „Regna” a pus în funcțiune fabrica de cherestea din Dornișoara și cea din Fiad.

A cumpărat fabrica de cherestea din Susenii-Bârgăului de la Societatea „Struniorul”. Prin funcționarea acestor trei noi fabrici s-a dat posibilități de câștig unui mare număr de muncitori.

Societatea „Regna” își extinde piețele de desfacere, lucrând atât în intern, cât și pe piețele străine, cu firme serioase.

În țară a vândut cantități însemnate de bușteni de fag fabricii de chibrituri din Cluj.

Primul semestru al anului 1927 se caracterizează prin unele dificultăți de ordin financiar, valutar și piedici puse în calea exportului, din cauza taxelor de transport urcate, cât și a taxelor vamale prohibitive. Cu toate piedicile menționate și a fluctuațiilor valutare, Societatea „Regna” a putut dezvolta o activitate destul de rodnică și mulțumitoare.

În anul 1927 se întocmește Regulamentul de angajare și salarizare pentru funcționarii Societății „Regna”.

Acest regulament avea de scop să stabilească condițiunile de angajare și fixarea retribuțiilor.

Personalul angajat în serviciul Societății „Regna” se împărțea în trei categorii:

- Funcționari cu titlu definitiv.
- Funcționari cu titlu provizoriu.
- Personal de serviciu.

Tot în anul 1927 se redactează și statutele pentru constituirea unui fond de pensie. Numai funcționarii cu titlu definitiv aveau drept de pensie, pe când cei din categoria provizorie erau angajați pe un timp determinat sau nedeterminat, după împrejurări.

Un tablou normativ reglementează încadrarea și salarizarea funcționarilor. Avansările se făceau de către Consiliul de administrație la propunerea Directorului general. Deci avansările nu se făceau în mod automat și în funcție de timp, ci după anumite criterii, destoinice și puterea de muncă depuse în interesul societății.

Să arătăm numărul funcționarilor și al muncitorilor:

	1926	1927	1928
Funcționari în serviciul central	61	60	51
Funcționari în serviciile exterioare	97	116	139

EXPLOATAREA PĂDURILOR GRĂNICEREȘTI DIN BISTRIȚA-NĂSĂUD

Muncitori 2995 3413 4986

În timpul muncii agricole se simțea lipsa de brațe, deoarece mulți dintre muncitori părăseau lucrul pentru a-și vedea de gospodăriile lor.

Să arătăm și tabloul normativ de încadrare și salarizare :

Cl.	Leafa de bază (lunar)	Indemnizație de scumpete (lunar)	Total Lei (lunar)
I	500	2.000	2.500
II	550	2.200	2.750
III	600	2.400	3.000
IV	650	2.600	3.250
V	700	2.800	3.500
VI	750	3.000	3.750
VII	800	3.200	4.000
VIII	850	3.400	4.250
IX	900	3.600	4.500
X	950	3.800	4.750
XI	1.000	4.000	5.000
XII	1.050	4.200	5.250
XIII	1.100	4.400	5.500
XIV	1.150	4.600	5.750
XV	1.200	4.800	6.000
XVI	1.250	5.000	6.250
XVII	1.300	5.200	6.500
XVIII	1.350	5.400	6.750
XIX	1.400	5.600	7.000
XX	1.500	6.000	7.500
XXI	1.600	6.400	8.000
XXII	1.700	6.800	8.500
XXIII	1.800	7.200	9.000
XXIV	1.900	7.600	9.500
XXV	2.000	8.000	10.000
XXVI	2.100	8.400	10.500
XXVII	2.200	8.800	11.000
XXVIII	2.300	9.200	11.500
XXIX	2.400	9.600	12.000
XXX	2.600	10.400	13.000
XXXI	2.800	11.200	14.000
XXXII	3.000	12.000	15.000
XXXIII	3.200	12.800	16.000
XXXIV	3.400	13.600	17.000
XXXV	3.600	14.400	18.000
XXXVI	3.800	15.200	19.000
XXXVII	4.000	16.000	20.000
XXXVIII	4.200	16.800	21.000
XXXIX	4.400	17.600	22.000
XL	4.600	18.400	23.000
XLI	4.800	19.200	24.000
XLII	5.000	20.000	25.000
XLIII	5.200	20.800	26.000
XLIV	5.400	21.600	27.000
XLV	5.600	22.400	28.000
XLVI	5.800	23.200	29.000
XLVII	6.000	24.000	30.000

Dintre funcționarii cu titlu definitiv și cu drept la pensie erau angahați numai circa 14, restul aveau numai titlu provizoriu.

(va urma)

AMINTIRI DE LA SOCIETATEA „ROMÂNIA JUNĂ” A STUDENTILOR ROMÂNI DIN VIENA

IULIU MOISIL¹

Dar o altă datorie a studentului român, devenit acum vienez, era a te prezenta la societatea academică social-literară „România Jună”, înființată încă în anul 1871 (există și azi), pentru a te înscrie ca membru.

Aici conveneam cu alți tineri veniți din Ungaria, Ardeal, Banat, Crișana, Maramureș, Bucovina, Basarabia și România. Crescuți unii prin școli germane (Bucovina), alții în școli maghiare (Ungaria și Maramureș, etc.) vorbeau românește cu diverse accente, cu greutate sau ușurință. Un amestec de jargoane, de provincialisme și obiceiuri.

La „România Jună” tinerii conveneau în fiecare seară, se citea, se discuta, se schimbau idei și se simțeau mulțumiți. Încetul cu încetul, băieții se cunoșteau mai bine, mai intim, discuțiile deveneau uneori mai violente, mai ales că pe acele vremuri se dădeau lupte între etimologism și fonetism, după școalele secundare în care tinerii au urmat. Fiecare își apăra școala lui. De aici satira, sarcasmul și zeflemelele își luau locul între brașoveni și blăjeni, între năsăudeni și bucovineni. Vorbele și graiurile se satirizau și încetul cu încetul cu toții începeau a vorbi o limbă românească mai omogenă și mai frumoasă.

Societatea „România Jună” a fost de-o foarte mare importanță și de un folos epocal pentru tineretul român trecut prin ea. Aici, mulți tineri care au fost siliți de împrejurări să urmeze școli străine, au învățat a vorbi, a scrie și a simți curat românește, aici s-au încheiat prietenii pentru viață.

Mulțimea de ziare și reviste românești din toate provinciile românești, biblioteca sa, ședințele lunare cu conferințele, discuțiile, criticile..., apoi partea zisă „socială”, cu petrecerile tinerești, cu revista „Urzica”, redijată uneori ad-hoc de către cei mai urzicători membri în care se biciuiau provincialismele ciudate și greoaie, obiceiurile cele rele împrumutate de la străini..., toate acestea modulau deosebitele graiuri românești, formând o limbă frumoasă, produceau bună înțelegere între membri, întăreau dragostea de limbă, de nație, în fine se ajungea la „Unirea în cugete și simțiri”; care era deviza societății „România Jună”.

Ședințele se țineau odată pe lună. Prin noiembrie se făcea alegerea noului comitet al societății, în care „novicii, embrionii” nu intrau. Cei mai bătrâni erau conducătorii, ei aveau deja o experiență, un renume și de ei novicii se apropiau cu respect.

Fiecare ședință se împărțea în două părți:

- a) Partea serioasă, literară-științifică: conferințe, critice, discuțiuni, declamațiuni și
- b) Partea socială: petrecere veselă, cu cântece, solo sau în cor, toaste, povestiri comice, cu citirea numărului „Urzicii” (redactat de Panțu, Mera, Emilian Popovici) proaspăt,

¹ Extras din articolul d-lui prof. Iuliu Moisil: „Viața studenților români din Viena în a doua jumătate a sutei a XIX” publicată în revista „Arhiva Someșană”, nr. 18 din 1936, Năsăud.

IULIU MOISIL

atunci apărut și chiar expunându-se epigrame, făcute la moment, întocmai ca strigătele ce feciorii - flăcăii țărani le iscodesc la joc.

Este de notat că ședințele se țineau – după obiceiul locului – într-o berărie sau restaurant, angajându-se spre acest scop, o sală separată și încăpătoare pentru numărul cel mare al membrilor.

Ședințele se țineau de obicei sâmbătă seara, de la 8-12 noaptea. Aici se întruneau studenții, membrii (și eventualii oaspeți, care întotdeauna erau „bine primiți”), de la diversele școli superioare ca: universitate, politehnică, școala superioară de silvicultură, școala superioară de agricultură, academia de arte frumoase, conservator, academia comercială, etc.

*

Ajunul Anului Nou românesc se sărbătorea întotdeauna cu o deosebită solemnitate și atunci se întruneau pe lângă studenți și membrii coloniei române din Viena, precum și ofițerii români de la regimentele românești care, eventual, se aflau în garnizoana vieneză. Tinerii dansau, bătrânii se veseleau la un pahar de bere sau de vin, iar la ora 12 un membru, de obicei președintele „României June”, luându-și adio de la anul vechi, saluta Anul Nou. Toți se felicitau și veselia reîncepea mai cu foc și dura până în zorii zilei de 1 ianuarie. Această serbare se făcea în unul din cele mai frumoase localuri ale Vienei.

La această serbare erau invitați toți românii, adică și funcționari și meseriași. Legăturile de interese românești și de prietenie deveneau din ce în ce mai strânse prin astfel de conveniri.

În ziua de Anul Nou, ca și de Crăciun și Paști și alte sărbători, studenții mergeau la biserica românească, căci sentimentul religios infiltrat încă din școlile secundare de acasă era prea puternic ca să poată dispărea din inima studentului român. Deoarece în Viena era totdeauna un regiment românesc în garnizoană, adus din Ardeal sau din părțile românești ale Ungariei, soldații erau obligați a merge în sărbători la biserică, în ceea ce se chema „Garnisonkirche”.

Fiecare confesiune își avea preotul ei și pe aceea vreme, românii își aveau pe venerabilul preot de regiment, părintele protopop gr. or. Sava Popovici (Sibiu), un bătrân foarte respectabil, cu pletele lungi și albe, un moș foarte simpatic de vreo 70 de ani, fost prin toate războaiele în care Austria a trimis regimente românești.

La aproape toate convenirile și serbările noastre, „moșul Popovici” era cu noi; era o inimă bună, pioasă, românească, o inimă de aur. Încă pe acea vreme își avea scrise memoriile vieții sale. Negreșit că în acele memorii se vor găsi multe date despre bravurile ofițerilor și soldaților români din regimentele românești ale Austriei, în diferitele războaie.

Soldații și studenții universitari asistau la serviciul divin, iar la sfârșit întotdeauna părintele Sava ținea câte o frumoasă predică, plină de învățături morale și sentimente românești și ne amintea să nu uităm pe cei de acasă și să fim buni români și creștini.

Nu voi uita niciodată figura blândă și de adevărat preot cucernic a „moșului Sava”, care era și membru de onoare al societății noastre. După serviciul divin ne înfățișam cu toți studenții la casa părintelui din IX. Lazaret-gasse 8, ca să-l felicităm și întotdeauna admiram multele volume așezate într-o etajeră, ale memoriilor-manuscrite (Unde se vor fi găsit astăzi?).

Tot pe aceeași vreme era și Dr. Ion Urban Jarnik, profesor la un gimnaziu din Viena și se ocupa cu studiul limbii române. Venea foarte des la ședințele societății „României Jună”, fiind în strânse legături și cu Andrei Bârseanu, câteodată vorbea și el românește la ședințe. El

AMINTIRI DE LA SOCIETATEA „ROMÂNIA JUNĂ” A STUDENȚILOR ROMÂNI DIN VIENA

a devenit unul din cei mai mari prieteni ai neamului românesc, până la moartea lui ca profesor la universitatea cehă din Praga - după războiul Unirii.

*

În carnaval, studenții români aranjau „balul românesc” care era tot așa de strălucit ca oricare alt bal de elită vienez. Un comitet de studenți era pus de obicei sub protectoratul Arhiducelui Rainer, unul din membrii familiei imperiale, care și-a câștigat cele mai mari merite la adresa românilor. O cunună de patronese din societatea înaltă vieneză contribuia în modul cel mai sigur la reușita balului.

Astfel au fost doamnele: Angelina de Bălăceanu, Maria Nicolae Dumba născută Germani, Maria Bar, Hyte von Glunec n. Filișanu, d-na E. de Marenzeller născută Bibescu, Tereza E. Kanitz, Celestina de Oppolzer-Mautner-Markhof.

Protectorul nostru cel mai puternic era Nicolae Dumba, membru în senatul imperial și membru de onoare al „României June”. Balul se ținea totdeauna într-un local din cele mai alese, de obicei în Grand Hotel, de pe Karntner-Ring sau în Musik-vereinssale. Venitul balului se vărsa la fondul societății „România Jună”.

În timpul meu, președintele comitetului balului era d. dr. Sterie Nic. Ciurcu din Brașov, seniorul și pot zice conducătorul studențimii române. El era în cele mai bune relațiuni cu multe familii influente din societatea vieneză și a rămas definitiv în Viena.

Totuși, la intrarea României în război contra Austro-Ungariei, fu arestat și internat ca suspect. A avut foarte mult de suferit și nu mult după liberarea din prinsoare a încetat din viață¹.

Tot în toamna anului 1879 veni și bucovineanul Ciprian Porumbescu la Viena, pentru a urma la universitate, dar mai ales la conservatorul de muzică, după ce făcuse studiile teologice și filosofice, mai întâi la Cernăuți (anii 1875-1878). Dragostea deosebită pentru arta muzicală îl aduse la Viena și aici la conservator făcu studii foarte frumoase la profesorii Krenn și Schlosser – violină, contrabas, armonie și compoziție – obținând certificate foarte bune în primăvara anului 1881, când fu numit profesor de muzică la gimnaziul superior român „Andrei Șaguna” din Brașov.

Făcând repede cunoștință cu Porumbescu la societatea „România Jună”, care pe atunci era în I. Sonnenfelsgasse, ne propuse, la cei ce cântăm din vreun instrument, să formăm un „cerc muzical”, un cvartet. Noroc că eram mai mulți de la Năsăud, care cunoșteau vioara, precum: Victor Mihailaș, Aurel Moldovan, Sever Mureșianu și scriitorul acestor rânduri, apoi Ion Pipoș (viola), Halip (flaut). Porumbescu cânta la cello și astfel s-a realizat „cercul muzical”.

Dar se făcuse și un cor. Am cântat pe la ședințele societății și la alte ocaziuni.

S-a reprezentat și opereta – CRAI NOU, la o serbare la care participară studenții și colonia română, în hotelul „Victoria”, de pe Favoritenstrasse.

Exercițiile le făceam în localul societății și am învățat mai multe compoziții de-ale lui, cu subiecte și muzică națională, melodii armonioase. O parte din poeziile și micile lui compoziții s-au tipărit și publicat sub titlul de *Colecțiune de cântece studențești, în 1880 la*

¹ *Națiunea Română*, Cluj, Anul X, 1936, nr. 195 (2 septembrie), p. 2.

IULIU MOISIL

Viena.

Multe din aceste cântece s-au răspândit în lumea românească și se mai cântă și azi, cum este *Imnul Unirii*, *Tricolorul* și altele.

În aproape toate cazurile poeziile compuse și melodiate de Porumbescu și publicate în a sa *Colecțiune de cântece studentești*, el se îndreaptă către tinerii universitari apelând la „unirea în cugete și-n simțiri”, la lupta pentru libertate, dreptate și adevăr, la iubirea, credința și jertfa pentru nație, pentru tricolorul nostru, cu bucurie să ne însoțim și în sfânta armonie, viața să ne-o împodobim și să ne-o îndulcim.

Bietul Porumbescu, atât de iubit de noi și în urmă de brașoveni, la care muzica națională, sub conducerea lui, luase un frumos avânt, se stinse încă foarte de tânăr, la 6 ianuarie 1883 și a fost înmormântat în satul Stupca din Bucovina. Eu eram atunci în comitetul „României June” și am propus să-i trimitem o foarte frumoasă cunună – legată în două benzi late reprezentând tricolorul național însoțit de cel al Bucovinei – pentru a fi așezată pe mormântul iubitului și talentatului componist român, după cum el a cerut în nemuritoarele versuri „Tricolorul”:

*Iar când fraților m-oi duce
De la voi și-o fi să mor,
Pe mormânt atunci să-mi puneți
Mândrul nostru Tricolor.*

Studentii români sărbătoreau zilele memorabile din Istoria Națională, în special 3/15 Mai. Această zi, noi o sărbătoream într-o localitate din frumoasele împrejurimi ale Vienei, spre exemplu, la Dornbach, Nussdorf, Liesing, Modling, Voslau sau Hutteldorf, în grădina vreunui restaurant, ales de mai înainte, așezat în vârful unui deal, într-o atmosferă mai curată și mai departe de ochii poliției, spre a-și putea da fiecare curs liber sentimentelor naționale. Amintesc că la orice ședință sau întrunire, care trebuia anunțată din vreme poliției, aceasta trimitea un comisar al ei, care știa și românește și acești comisari erau toți juriști și doctori în drept. Era un comisar Toma, român, în care studenții nu prea aveau încredere și ne era foarte antipatic, deși nu ne-a făcut niciodată (pe cât îmi amintesc) nici o neplăcere. Întotdeauna de la astfel de comemorări trimiteam telegrame ziarelor românești din Ardeal, salutând pe luptătorii naționali din patrie.

În anul 1884, am sărbătorit într-un cerc mai restrâns aniversarea a o sută de ani de la revoluția lui Horia, Cloșca și Crișan.

În afară de societatea „România Jună”, un mănunchi de 17 studenți, dintre care cei mai dornici de cultură românească, am format un club deosebit pe care l-am botezat „Arborele”, întrunindu-ne în fiecare duminică, după amiază, la unul din membrii clubului, mai adesea la Enea Hodoș și la Ioan Paul, acesta un înfocat junimist, căruia, la sfârșitul vieții (mort ca profesor la universitatea din Cluj, în anul 1928) i s-a împlinit dorința de a fi în patria junimismului, la Iași – unde fusese mulți ani profesor la liceu - deși de naștere era din regiunea Clujului.

În întrunirile clubului citeam articole din „Convorbiri”, le discutam, făceam critici, se discutau mult chestiunile ce priveau etimologismul și fonetismul, etc.

Încetul cu încetul, devenisem și noi „junimiști literați”, cu trup și suflet, iar ca simbol extern mulți purtam pe atunci barbișon maioreștian.

Studentul Iuliu Mera, mai târziu medic practic la Karlsbad, era într-adevăr cel mai veritabil maioreștean, prin frumoasa lui înfățișare, prin frumoasa lui înfățișare, prin blândețea sa și prin eleganța în vorbire și în scriere. Unele povestiri ale lui s-au publicat în „Convorbiri literare” de la Iași. În politică însă eram liberali.

AMINTIRI DE LA SOCIETATEA „ROMÂNIA JUNĂ” A STUDENȚILOR ROMÂNI DIN VIENA

Influența „Convorbirilor literare” asupra ramurilor tânărului Arbora (fiecare membru purta și câte un nume reprezentând organele arborelui, ca: frunză, mugur, scoarță, măduvă, ș. a.) - fost covârșitoare și de mare folos în viața culturală de mai târziu.

În clubul nostru literar-cultural se citeau, se discutau și se criticau și „operatele”, lucrările, pe care membrii clubului aveau să le citească în urmă în ședințele literare ale societății „România Jună”, ca lucrări perfecte.

Și ca să arăt, între altele, ce influență mare au avut „Convorbirile literare” asupra noastră, a tinerilor studenți, citez aici trei lucrări de-ale membrilor clubului, citite în cursul anului 1881-82, întâi la club și apoi la „România Jună”.

1. *Despre scriitorii de la Junimea, - caracteristică*, de Iuliu Mera (medicinist), de la Arad.

2. *Literatura română înainte de 1860, Titu Maiorescu și direcția nouă critică în literatură română*, studiu de Solomon Haliță (student-litere), de la Năsăud (nord-estul Ardealului).

3. *Titu Maiorescu și poezia română*, studiu de Septimiu Albini (student-litere), din sud-vestul Ardealului.

Tot influenței „Convorbirilor” se datorește și publicarea celor două bogate volume literare amintite mai sus: „Almanahul României June” în anii 1883 și 1888.

Iată, pe scurt, influența „Convorbirilor literare” asupra cercurilor tinerilor studenți din Viena, în epoca aprigei lupte între așa-ziii literați care se băteau în ciudata lor limbă de atunci, cu morile de vânt și între direcția nouă, care lupta pentru revenirea la izvorul curat și fermecător al limbii poporului nostru.

În ce ne privește pe noi, studenții, toate le făceam fără să fi urmat o universitate românească, fără să fi avut mentori, îndrumători, profesori universitari, ci „prin noi înșine”.

Cei 17 studenți care au format clubul „Arborele” au fost:

1. Septimiu Albini (mugur) în urmă profesor, publicist, Sibiu.
2. Emil Codru-Drăgușanul (rădăcină), medic, Sinaia.
3. Dionisie Făgărășeanu, profesor la Brașov.
4. Eugen Gribovici, student silvicultură.
5. Solomon Haliță (scoarță), profesor, inspector școlar, prefect.
6. Enea Hodoș, profesor la Caransebeș.
7. Iuliu Moșil (măduvă), profesor.
8. Silvestru Moldovan, profesor, publicist, Sibiu.
9. Iuliu Mera (creangă), medic.
10. Ion C. Panțu (frunză), profesor la Brașov.
11. Ion Paul (trunchiu), profesor la Slatina, Iași, Cluj.
12. Ștefan Petrovici, avocat Lugoj.
13. Simion Pop, inginer silvic la Domeniile Coroanei.
14. Emilian Popovici, inginer.
15. Nicolae Popovici, profesor de muzică la Brașov, după moartea lui C. Porumbescu.
16. Dumitru Ștefan, avocat Sibiu.
17. Ciril Vulcan, avocat Reghinul Săsesc.

Clubul a durat cât timp acești membri au stat la Viena, - în urmă s-a dizolvat de la sine. Aproape toți acești membri s-au dovedit și în urmă în viața publică de oameni serioși și muncitori și au lucrat cu mare râvnă în deosebitele ramuri ale activității culturale românești. Aranjarea meetingului din Viena a românilor memorandiști este în parte opera ideilor unora dintre acei tineri.

IULIU MOISIL

Un lucru este cert, că studențimea română din Viena niciodată nu a deviat de la calea dreaptă a drepturilor Neamului Românesc. Întotdeauna în armonie și conform cu dispozițiile conducerii Partidului Național Român, a fost pentru cultivarea limbii și demnității neamului până când va suna Ceasul și al Unirii politice a tuturor Românilor în vechile frontiere ale Daciei Traiane.

Unii dintre studenții români au făcut încercări de a forma o asociație internațională a tuturor studenților universitari și ale altor școli superioare din Viena, în vederea dezvoltării chestiunii naționale din monarhia austro-ungară și al unui viitor mai bun a fiecărei națiuni.

Întrunirile însă nu și-au ajuns scopul, probabil și din cauza intrigilor studenților maghiari și evrei. Era necesară o pregătire mai îndelungată și o stăruință mai energică. Totuși Românii au avut mai multe întruniri comune cu studenții italieni de la „Circolo academico italiano” din Viena, care a participat la mai multe ședințe și serbări de-ale noastre¹.

Noi mergeam și la biserica Sf. Barbara, câteodată, dar serviciul divin se făcea atunci în limba ruteană, fiindcă teologii erau acuma numai ruteni din Galiția, care erau greco-catolici.

Mergeam și la biserica grecească de pe Fleischmarkt.

Încă în anul 1787, împăratul Iosif al II-lea a îngăduit creștinilor ortodocși (români și greci) din Viena să-și slujească liturghia într-o clădire a contelui Stockhammer în care, mai târziu, s-a deschis și o școală pentru colonia grecească, adică macedo-română și românii din monarhia austriacă.

Baronul Sina, macedo-român, dar atunci cetățean austriac, a dat apoi la 1858 sumele necesare pentru transformarea fațadei clădirii, facerea turnului și decorațiunea cea bogată din interiorul splendid, tâmpla minunată, totul în stil bizantin, lucrare după planurile arhitectului Hansen, iar zugrăveala de deosebiți profesori. Cheltuielile acelei transformări s-au ridicat la 70.000 florini, dați de baronul Sina.

Pentru menținerea caracterului românesc s-au dat multe lupte cu grecii, deși de drept, biserica era a macedo-românilor.

Noi, cei ieșiți de la Școlile Năsăudului, unde ne-am cules prețioase cunoștințe din istoria și cultura românească, găsindu-ne deodată într-un oraș european, capitala unui mare imperiu, am căutat să vedem și să cercetăm tot ce putea fi de folos pentru cultura superioară a unui om. În afară de cursurile ce le urmam, convenirea cu colegii români din deosebite provincii românești, de diferite culturi și caractere și cu studenți de alte neamuri, ne deschidea zilnic noi orizonturi. Ca fiecare student german, am început și noi să citim și să ne cumpărăm scriitori clasici germani din ieftinele, dar completele ediții ale lui Reclam. Și astfel am citit pe Goethe, Schiller, Lessing și Hauff; apoi pe Fichte (Reden an die Deutsche Nation), Peter Rosseger (Werke și Heimgarten), Knigge (Umgang mit Menschen) și ne-am cumpărat enciclopedia Meyer sau Brockhaus Conversations-Lexikon și Jean Paul, Quintus Fixlein și Flegeljahre. Din literatura franceză am citit mai întâi pe Moliere și Racine, apoi Michelet (Femeia) în traducere germană și fiindcă tocmai atunci apăru un roman a lui Zola, anume Nana, am început a-l citi, dar după ce l-am citit vreo zece pagini le-am aruncat în foc scârbindu-mă de felul de a scrie al acestui jidan, din care m-am încredințat că scopul este răspândirea depravării în public. Nu am mai citit în viața mea nimic de Zola, pe care-l detest din toată inima.

¹ *Națiunea Română*, Cluj, Anul X, 1936, nr. 196 (3 septembrie), p. 2.

AMINTIRI DE LA SOCIETATEA „ROMÂNIA JUNĂ” A STUDENȚILOR ROMÂNI DIN VIENA

În schimb citeam cu lăcomie *Revue des deux mondes*. Din literatura engleză mi-am cumpărat operele lui Shakespeare, în traducere germană, precum și ale lui S. Smiles, *Self-help*, *Character*, cărți care au avut mare influență reformatoare a caracterului tinerilor și din alte țări europene. Fiindcă literatura rusească era atunci în mare modă, toți citeam cu lăcomie pe Turgheniev, Dostoievski, Pușkin, Lermontoff și Gogol.

Apoi am citit câteva din operele lui Darwin, *Macrobiotica* de Hufeland în limba germană, căci cea în traducere românească de dr. Paul Vasici, de prin anii 1842 o citisem în Năsăud.

În cafenele citeam afară de reviste germane, cum erau *Gartenlaube*, recomandată studenților de un profesor universitar de zoologie; *Über Land und Meer* – aceste două cunoscute din Năsăud – apoi *Leipziger Illustrierte Zeitung*, *Illustration*, *Illustrazione* italiana, *Illustracion* espagnuola y americana. Revista umoristică *Kikeriki* (vieneză) era, mai ales, gustată pentru minunatele glume și ilustrațiuni politice și cele relative la evrei. Altele „umoristice” jidovești, erau pline de pornografii pentru „educarea” demoralizatoare a creștinilor.

În cafenele era o adevărată viață culturală erau veritabile case de citire. În cele mai mari de găseau toate jurnalele și revistele care apăreau în Viena și cele mai însemnate ziare din provincie și din străinătate. Cafenelele au jucat întotdeauna un mare rol în viața culturală și literară, ca și în cea politică și era locul cel mai plăcut de întâlnire a tuturor claselor populației.

*

Un eveniment plăcut s-a întâmplat în viața studenților în anul 1883 când tragediana Agatha Bârsescu debută la Burgtheater în piesa „*Des Meeres und der Liebe Welteen*”, fiind apoi definitiv de teatrul curții imperiale, unde rămase 7 ani.

În seara debutului, la 22 noiembrie 1883, după reprezentația pe deplin reușită, noi studenții universitari români și colonia română din Viena i-am dat un banchet urmat de dans în Hotelul „*Goldenes Lamm*” (*Leopoldstadt*), petrecând foarte frumos până în zorii zilei.

*

Dintre intelectualii români cei mai de seamă, care trăiau în timpul nostru în Viena, trebuie să amintesc, cu toată venerația, pe savantul profesor Nicolae Teclu, distins chimist și membru al Academiei Române, Teclu s-a născut la Brașov în 1839, urmă gimnaziul acolo și la Viena, apoi ingineria la Viena și arhitectura la Munchen și Berlin. Fiind mare gimnastic, pe când studia la Munchen, fu numit „*Turnwart*”, o funcție de stat peste toate școalele din acest oraș. Viața lui științifică a fost foarte bogată și în liniștea frumosului său laborator de la Academia de comerț, a dezlegat multe probleme științifice, câștigându-și un renume mondial.

Lucrările lui (peste 60 la număr) se raportează la hârtie, la flacăra și altele. El a corectat becul Bunsen pentru a produce o temperatură foarte mare, așa că becul Teclu s-a introdus apoi în toate laboratoarele chimice din lume. Teclu s-a ocupat și cu principiile de a realiza posibilitatea navigației în aer (1894). A decedat în iulie 1916 în Viena. Teclu a fost un mare naționalist și o foarte frumoasă pildă pentru tineretul universitar din Viena și de oriunde (*A se vedea mai pe larg broșura mea A 70-a aniversare a nașterii chimistului român Nicolae Teclu, 1839-1909*, București, Editura institutului arte grafice C. Sfetea).

IULIU MOISIL

În cercul „României June” din Viena s-a fortificat sentimentul național al marelui român care a fost Aurel C. Popovici, bănățean, născut în Lugoj în 1863 și studia medicina.

În nenumărate discuțiuni ce se întindeau între noi la societate sau în ședințele societății s-au atins și cristalizat încetul atâtea chestiuni culturale, dar mai ales politice-naționale, care în urmă au luat forme mai concrete.

Popovici a fost absorbit de suferințele neamului nostru a cărui salvare s-a dedicat cu trup, cu suflet, întreaga lui viață. Mai târziu a continuat la Graz și studiile politice. Din lucrările lui mai de seamă notez *Chestiunea română în Transilvania și Ungaria* (Sibiu, 1892) la „Răspunsul” dat de tinerimea academică maghiară la „Memoriul studenților universitari din România”.

Acea publicațiune (Replica) s-a tipărit în 21.000 exemplare în limbile română, franceză, italiană și germană.

Pentru această Replica, Popovici a fost osândit de Curtea cu Jurați din Cluj (în 1893), la 4 ani închisoare și 500 florini amendă, iar Nicolae Roman la 1 an și 300 florini, ca răspânditori ai publicației. Atunci se refugie la București, unde fu profesor și publicist. Aici publică „Liga română”, apoi scoate ziarul naționalist „România Jună” (pe la 1900) nume dat în onoarea societății studențești cu același nume din Viena, unde Popovici a început luptele naționale. Mai târziu publică voluminoasa carte „Gross Osterreich” în care se preconiza federalizarea statelor Austriei. Importante sunt articolele publicate de dânsul în „Semănătorul” din București, precum și alte publicații. Înaintea războiului mondial a publicat vreo câțiva ani ziarul „Gross Osterreich” la Viena, la care a colaborat și d. Alex. Vaida-Voevod și un mare filo-român Ludovic Schwennhagen, chemat anume de Popovici și care încă de pe la 1886 s-a dedicat chestiunii naționale române din Ungaria, scriind multe articole în marea presă germană, mai ales în „Kreuzzeitung” din Berlin.

Ludovic Schwennhagen a asistat ca corespondent și la „Procesul Memorandului” în Cluj în 1894, având la dispoziție patru mari ziare germane, în urmă a trecut la București pentru câteva luni. Concursul lui la ziarul „Gross Osterreich” a fost foarte prețios. Popovici era în strânse legături cu fostul Arhiduce Ferdinand. Amicul nostru Aurel a murit prea timpuriu în timpul războiului Unirii, în Elveția, spre marea pagubă a neamului românesc.

Aici în Viena, în afară de școli, am avut fericita ocazie să vedem biserici splendide, opere de arhitectură grandioase, galerii de pictură și sculptură, muzee de artă, de științe naturale, de industrie, de etnografie, biblioteci bogate, institute științifice, artistice și de cultură, teatre, operă, localuri de muzică, concerte expoziții de tot felul, palatul imperial cu tezaurul de pietre scumpe și alte nespuse bogății, arhivele imperiale, parcuri și grădini minunate publice și particulare, cimitire, toate cu gust și artistic aranjate, toate acestea văzute, vizitate mereu, studiate, îți îmbogățesc mintea și cunoștințele, te ridică în sfere mai înalte, te entuziasmează și-ți dau îndemn ca și tu să te năzuiești a face ceva pentru neamul tău, așa de mult rămas înapoia națiilor din apus, care s-au putut dezvolta la o cultură superioară încă pe când noi sufeream și eram în lupte de tot felul de dușmani și păzeam granițele aici, pentru acele nații europene să se poată dezvolta și cultiva.

Aici am învățat mai întâi a pricepe și aprecia arta prin vizitarea foarte deasă a galeriei de tablouri de la Belvedere, în apropierea căreia locuiam în primul an. În toate Duminicile, în timpul toamnei și al iernii, eram acolo ceasuri întregi.

Frumusețile Vienei, cu toate comorile arătate mai sus, cu perfecta curățenie a uriașului oraș, cu ordinea și omenia ce domnea pretutindeni, ne-au dat ocazii să învățăm mereu tot ce era bun și de folos în viață.

Și toate acestea, dimpreună cu minunatele împrejurimi ale Vienei, cum nu le are nici o capitală din lume, fac să-ți amintești cu cea mai mare plăcere versul vienez:

AMINTIRI DE LA SOCIETATEA „ROMÂNIA JUNĂ” A STUDENȚILOR ROMÂNI DIN
VIENA

*Una-i Viena imperială
Ce-n lume nu-i egală,
Acolo să petrec doresc,
Acolo aș vrea să trăiesc¹.*

¹ *Națiunea Română*, Cluj, Anul X, 1936, nr. 197 (4 septembrie), p. 2.

TRADIȚII

Dr. Artemiu Publiu Alexi – culegător de folclor

Fascioara II

Din S. Georgiu românesc¹

<p>I</p> <p>Frunză verde de pe râț Nu gândi că te-am urât De ce-afară n-am venit N-am c-am fost trudit M-am culcat și-am odihnit Odihnească-se măta Nu-i mai fără-așa N-ar ajunge-a te însura Nici nepoți a lengăna Nici nepoate-a dezmierda.</p>	<p>Nu stă lumea într-o față Nici în tine susurată (...).</p> <p>IV</p> <p>La izvor la trei sfințită E badiul cu-a lui drăguță Mi-a ține de cingătoare Și-o jura la sfântul soare. - Eu nu pot de mila ta Că și se uscă carnea Și se scurta viața.</p>
<p>II</p> <p>Cucule pe dealul tău Crească iarbă și dudău Să pască murguțul meu. Murgu-i roș și pântănog Și poprit în busuioc Busuioc cu trei crenguri Badea-i cu trei năravuri De la tine pe tristele Tot amarul vieții mele.</p>	<p>V</p> <p>Cocoș negru cânt-a cruce Scoală bade de te-i duce Ca ziua să nu te-apuce. Dac-a cânta a doua oară Atunci mândră tu mă scoală - Dimineață m-ai sculat Când a fost soarele răspat Și ciurda din jos de sat.</p>
<p>III</p> <p>Frunză verde de pe baltă</p>	<p>VI</p> <p>Pe cel deal pe cel colnic</p>

¹ Dr. Artemiu Publiu Alexi, *Poezii populare, 1869*, în Biblioteca Academiei Române București, Manuscris nr. 4302. Mulțumim pe această cale pentru fotografiile făcute după aceste manuscrise domnișoarei *Maria-Ilinca Lorentz* din București (artist în cadrul Filarmonicii din București, membră a Orchestrei Naționale Simfonice).

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI – CULEGĂTOR DE FOLCLOR

Trece-o pruncă și-un voinic
De mână ținându-se
Din gură sărutându-se.
Lasă-mă bade de mână
Să m-arunc în astă grădină
Să rup două-trei mlădiță
Busuioc și lămâiță.
Cununiță de trifoi
Să mai vii bade la noi.

VII

Dragă meșter de cumpene
Cât e noaptea numai doarme
El tot scrie la hârtie
Și-o trimite la biraie
Biraiele la jurați
Să-i ducă voinici legați.

VIII

Auzit-am bade eu
Prin pădure de dudău
De-l ai ori te-a durut rău
Că te ține măta rău
Nici pe mine nu mă ține
Oi mai cuteza așa bine.

IX

Badea-i negru ca tina
Și mi-e drag ca inima
Badea-i negru ca lutu
Și mi-e drag ca sufletu.

X

Păunaș de la dudău
N-ai văzut drăguțul meu
Ba eu poate l-am văzut
Bine nu l-ai cunoscut
El m-a cere să mă ia
Mama nu vrea să mă dea
Dar mama de nu m-a da
Da-m-a frunza și iarba
Și-amândoi ne-om cununa

Că nănași ne-am căpătat.
Ori nănași cu șase boi
Și ne-a trece pe-amândoi
Ne-a trece Târnava mică
De n-a ști măta nimică
Ne-a trece Târnava mare
De n-a ști nime sub soare.

XI

Sus e dealul jos e norul
Departe-i badea cu dorul
Sus e norul jos e dealul
Departe-i badea cu calul
Bate-un câine
Badea vine
Bate doi
Badea-i la noi
Bate tri
Badea sosi
Bate cinci
Badea-i aici.

XII

Paște murgul lui Ion
Murgul paște și nechează
Ionu doarme și visează.

XIII

Trandafire
N-ai mai fire
Busuioace
Nu te-ai coace
De ce să nu mă coc
Că mă pun feciorii-n clop
Și mă duc cu ei la joc.

XIV

Molidași de pe-aicea
Culca-m-aș sub umbra ta
Să văd ce vis oi visa.
De-oi visa un vis de bine
Mai culca-m-oi eu sub tine

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI – CULEGĂTOR DE FOLCLOR

De-oi visa un vis de rău
Te-oi lăsa la Dumnezeu
Codrul și plaiul e-al meu.
Codrule cu frunza lungă
Lupii-n tine mă mănâncă
Dar lasă să mă mănânce
Căci carnea-i din mine-i dulce.
Dulce-i carnea ca de miel
Pe sama unui mișel
Dulce-i carnea ca de pui
Dar pe sama nu știu cui.

*

De-ar fi dat de-ar fi lăsat
Să fie codru-împărat
De-ar fi dat de Dumnezeu
Să fie codru părâu
Ah! Și frunza oareșice span
Să-mi trăiesc barem un an
Să-mi trăiesc de-al meu măgan.
Să-mi trăiesc barem o lună
Să-mi trăiesc cu voie bună!

XV

Florică de pe rât
Nu gândi că te-am urât
Căci aseară am venit
N-am venit c-am fost trudit
M-am culcat m-am hodinit.
Odihnească-să măta
Numai bine făr-așa
N-ar ajunge-a te-nsura!

XVI

Cătuni-aș cătuni
Numai pușcă de n-ar fi
Pușca și oțielele
Că-ți mănâncă șielele (oasele)
- Futu-i morții neamțului
Că dat-a arme mândrului
Badea-i nalt ca un brad
Merge mare pe sub pat
Badea-i nalt ca și-un cârcel
Modrioceste ca un purcel

Badea-i nalt ca și un brad
Nu poate trece pe prag.

XVII

Mamă inima mă doare
Să mă lași în șezătoare
C-a mers și mândruța mea
Să văd cu cine-a șede
De-a șede c-un om de treabă
Cu trei părți mi-ar fi mai dragă
De-a șede cu un blăstămat
Până-i lumea n-o mai cat
Nevastă-nvălită bine
Băga-m-aș slugă la tine.

XVIII

Câtă lumea-i pentru mine
Ard-o focul până mâine
Ea tot de mine rămâne.
Ea cât e-n sama mea
Ard-o focul când o vrea
Tot de mine-a rămâne.
Eu mă duc mândră cătane
Tu rămâi și spală haine
Cătunia-i jug de fier
Trag voinicii până pier
Cătunia-i jug de-aramă
Trag voinicii fără samă
Futu-ți neamțu de credință
De ți-ar fi secat sămânța
De n-am fi cătană noi
N-ar mai fi săbii la voi
Numai cătunia noastră
Poartă și sabia voastră!

XIX

Badea-i negru ca tina
Și mi drag ca inima
Badea-i negru ca lutu
Și mi-i drag ca sufletu
Oi bădiță bădișor
De tine și de-al tău dor
Nu mă stâmpăr până mor
Nici nu m-oi stâmpăra
Șohan cât a fi lumea.

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI – CULEGĂTOR DE FOLCLOR

XX

Pupă-mă bade Ioane
- Nu te pot lele de foame
De-mi faci un coc pe foc
Te-oi pupa lele pe loc
De li-i face mărișor
Te-oi săruta binișor.

XXI

Sub cea poală de dugiană
Mândruța la târg mă cheamă
Să-i ajut eu la cernut
Gurița să i-o sărut
Să mă-nvețe a săruta
Mândră la gurița ta!

XXII

Sub potcoava cizmei mele
Este-un drac și cu-o muiere
Și mă-nvață-a face rele
Rău mă tem de tustrele
Că m-or bate-ntre nuiele
Nu m-or bate cum se bate
Că n-or bate jos la spate
Unde carnea-i cu păcate
Și m-or bate jos la șiele
Unde-i carnea-i cu greșele.

XXIII

Futu-ți morții de urât
Ră boală ești pe pământ
Boală fără crezământ.
Futu-ți morții de năcaz
De copil tânăr te-am tras
Și te-am tras de n-am rămas
N-am rămas cu frunza-n laz.

XXIV

Cucule cu pană sură
Am grăit gură cu gură
Să nu cânti la teșitură.
Să-mi cânti la cancelarie (cănțălărie)

C-acolo-i mândru și scrie
Ziua scrie câte-o față
Noaptea mă ține pe brață.

XXV

De-ar ști omul ce ajunge
Tot ar suspina și-ar plânge
Că viața omului
E ca floarea câmpului
Astăzi este mâine nu-i
Astăzi este și-nfloreste
Pe seară se veștejește
Nimănui nu trebuiește

XXVI

Cântă cucu-n par de vie
Am o soră pe câmpie
Mie soră mamei fată
Și-n tri ani o văd o dată.
Dragile mele surori
Căutați de-a mele flori
Le plegiți le îngrijiți
Dac-or crește le purtați
Pe mine nu m-așteptați
Creșteți flori și înfloriți
Că mie nu-mi trebuieți
Când mie mi-ați trebuit
V-ați pus și n-ați înflorit.
Creșteți flori ca gardurile
Să vă bată vânturile
Ca pe mine gândurile.

XXVII

O vai mamă și de mine
Că la noi nu vine nime
Pune coaste să se frigă
Că-l aud venind prin tindă
Badiule iar în lădoi
Că a trecut de la noi.

XXVIII

Copiliță vină-ncoace
- Ba nu vin la tine drace

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI – CULEGĂTOR DE FOLCLOR

- Că-atâta dragoste nu-mi place!

XXIX

Oi bădiucă de demult
 Uită-mă și să te uit
 - Ba eu nu te pot uita
 Pare că ți-am dat ceva
 - Dar nimica nu ți-am dat
 Fără din urmă ți-am luat
 Și din păr ți-am retezat
 Și pe râu l-am aruncat
 Să n-ai stare
 Și așezare
 Cum n-are râul cel mare
 Să n-ai stare și hodină

XXX

Cucule pasăre blândă
 De ieși în deluț și-mi cântă
 Pe cine-i avea mânie
 Blăstămul străin să fie
 Că nu-i trebe altă pară
 Fără străin în altă țară.

XXXI

Bată-te bădiucă bată
 Inima mea cea stricată

Dat te bată, bată, bată.
 Cercanul de pingă soare
 Dreptatea mea cea mare
 Cercanul de pingă lună
 Dreptatea mea cea bună
 Și te bată mâna mea
 Care te-ai culcat pe ea.
 Și-acum zici că nu-i așa.
 De-am fost moartă de beteagă
 Am șezut eu ziua-ntreagă
 Și-acum zici căci nu-ți sunt dragă.
 Și te bată, bade, bată
 Cele două zile bune
 Ce-i Sâmbăta între ele
 Și te bată toate-strele!

XXXII

Știi tu bade ce ți-am spus
 Colo pe ușa din sus
 Unde-or fi oameni mai mulți
 La mine să nu te uiți.
 Unde-or fi mai puținei
 Ochii tăi să fie-ai mei
 Ochii tăi cei cu lumină
 Nu mă lasă la hodină
 Nu mă lasă la inimă.
 Ochii tăi cei sprâncenați
 Mă săgeată în iestea lalți.

ACTUALITATE

TABĂRA DE LITERATURĂ SÂNGEORZ-BĂI

29 APRILIE - 5 MAI 2019

Marius Chivu este scriitor, cronicar literar și traducător. A debutat cu volumul de poezie *Vîntureasa de plastic* (premiile pentru debut ale USR și Observator Cultural, 2012, ulterior tradus și reeditat). A publicat jurnalele de călătorie *Trei săptămîni în Anzi* (2016) și *Trei săptămîni în Himalaya* (2012), volumul de proză scurtă *Sfîrșit de sezon* (2014) și cartea de interviuri *literare Ce-a vrut să spună autorul* (2013). A editat, printre altele, antologiile *Best of. Proza scurtă a anilor 2000* (2013) și *111 cele mai frumoase poeme de dragoste din literatura română* (împreună cu Radu Vancu, 2016) și *Singurătatea noblețele ei de Petre Stoica* (2017). A tradus cărți de Richard Ford, Paul Bailey, Oscar Wilde, Lewis Carroll și Tim Burton. Este redactor-editor al revistelor *Dilema veche* și *Iocan* (alături de Florin Iaru & Cristian Teodorescu), precum și realizatorul radio-emisiunii „All You Can Read” de pe www.UrbanSunsets.com. Împreună cu Florin Iaru, ține din 2010 cel mai longeviv atelier de creative writing de la noi. Poezia și prozele sale au fost traduse în franceză, suedeză, germană, engleză, polonă, spaniolă și catalană.

Daniela Rătiu a publicat volumele: *Ciorap cu firul dus*, poezie, 2005, Editura Marineasa; *Ochelari de damă*, roman, 2005, Editura Brumar; *In Vitro*, roman, 2007, Editura Cartea Românească; *Măcelarul îi citea pe ruși*, teatru, 2016, Editura Tracus Arte și Staniol, Editura Charmides, 2018.

În 2015 a intrat pe lista de finaliști ai Concursului de scenarii HBO România, cu scenariul *Pauker*, fiind co-autor.

În prezent urmează un master la Facultatea de Arte - Secția Foto-Video a Universității de Vest Timișoara. Realizează o serie de eseuri vizuale și documentare-eseu, în special cu/despre scriitori, dar și de recuperare istorică.

S-a născut la Brașov. A urmat Facultatea de Jurnalistică a Universității de Vest Timișoara și Facultatea de Drept a Universității Tibiscus Timișoara.

A lucrat ca jurnalist politic și cultural *Ziua de Vest*, *Evenimentul Zilei* - Ediția de Vest. A coordonat o școală de televiziune în cadrul Universității de Vest Timișoara, postul de televiziune online UVT TV. În prezent este jurnalist cultural de televiziune în cadrul UVT TV, dar și publică pe site-ul lapunkt.ro, platforma de bloguri adevarul.ro.

Iordache Mirela, Membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România. Expoziții personale: 2019 *Antropogen* // pictură - Galeria Carol, Oradea 2018 *Risipitori II* // pictură Muzeul Județean de Artă Prahova „Ion Ionescu - Quintus”, Ploiești 2018 *Ne/ow Art* // pictură - Castelul Cantacuzino, Bușteni 2017 *Entropomorfe* // pictură - Galeria Carol, București.

Expoziții de grup 2019 *Women Power in Art* - Castelul Cantacuzino, Bușteni, România 2018 *Salonul Național de Artă Contemporană* - Muzeul Național de Artă al României, București

2018 *MĂCINAT* - Expoziție interactiv/performativă, coordonate GPS, 44.443904, București

2018 *Identități* // pictură - Centrul Artelor Vizuale, București

2018 *Moulins et trésorsmythes et rites* // fotografie - cercetare artistică și documentară despre Moara lui Assan - Mairie de Chalabre, Franța

2018 *In.Fuzion # Buziaș 200* / lansare catalog tabăra Buziaș - Librăria La Două Bufnițe, Timișoara

2018 *N.A.G. Performance și vizualuri Krinolette* - Combinatul Fondului Plastic, București

2018 In.Fuzion # 1 / Noi ce mai reinventăm, workshop -Muzeul Național al Literaturii Române

2017 Prezentul: Trecut și Viitor // pictură - Calpe Gallery, Timișoara

2017 ROMANIA / CYPRUS / GREECE – Contemporary Art Exhibition // pictură - Melenia Art Gallery, București

Expoziții colective

2017 Bienala Internațională de Pictură Chișinău - Muzeul de Artă Iași, Muzeul Național de Artă al Moldovei Chișinău

2017 Rétrospective de peinture contemporaine roumaine Paris – Bucarest- Espace culturel Christiane Peugeot, Paris

2016 Retrospectiva Soleil de L'Est la București - ARCUB, Sala Coloanelor, București

2016 Art Safari – Pavilionul de Artă București - Palatul Dacia-România, București

2015 Soleil de L'Est: 20 ani de activitate - Institutul Cultural Român, București.

Lorena Enache, absolventă a Universității „Al. I. Cuza, Iași”, Facultatea de Litere, specializarea Limba și literatura rusă-română.

Are ca hobby-uri filmul, fotografia, lectura, zăcutul în pat, călătoritul, condusul, cafeaua, muzica (mare fan concerte și alcool), kfc, hainele.

A publicat volumele de poezie: • Autonanliză - editura Paralela 45, mai, 2017
• pH 2.1- editura Paralela 45, noiembrie, 2019

În prezent, organizează Cozy Poetry Night, un proiect-eveniment care încearcă să contureze coordonata comună dintre simțuri, poezie și muzică.

Vlad Alui Gheorghe s-a născut în 1992 la Piatra Neamț.

A publicat 2 volume de poezie - Fratele mut. la nord apa e curată (ed. Paralela 45, 2013) & Disco 2000 (ed. Charmides, 2015). A publicat poezii & traduceri în mai multe reviste, și a susținut lecturi la cele mai importante cluburi de lectură & festivaluri din România.

În 2015 a pornit un festival de poezie tânără la Piatra Neamț, care s-a stins natural după prima ediție.

Din august 2017 cântă la voce & chitară & percuție în trupa Adam's Nest. Este doctorand al facultății de litere din Iași.

Radu Nitescu a publicat două volume de poezie: gringo (2012, Casa de Pariuri Literare) și Dialectica urșilor (2016, Casa de editură Max Blecher).

A publicat poezii și traduceri în diverse reviste (Poesis international, Zona nouă, Echinox, Steaua, Subcapitol).

A avut lecturi în România, Germania, Bulgaria și Turcia. A participat la mai multe festivaluri de literatură, cum ar fi Poets in Transylvania, Poezia e la Bistrița, FILIT, Sofia: Poetics, selecții din poemele sale fiind traduse în engleză, germană, bulgară, turcă și ebraică. În 2016 a primit premiul pentru poezie în limba română Nepotu' lui Thoreau pentru volumul „Dialectica urșilor”.

Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CENTRUL CULTURAL „IUSTIN SOHORCA” SÂNGEORZ-BĂI

PRIMĂRIA SÂNGEORZ-BĂI | CENTRUL IUSTIN SOHORCA | LICEUL SOLOMON HALIȚĂ | MUZEUL DE ARTĂ COMPARATĂ

TABĂRA DE LITERATURĂ

SÂNGEORZ-BĂI 29 IV - 5 V 2019

MARIUS CHIVU
LORENA ENACHE
VLAD ALUI GHEORGHE
MIRELA IORDACHE
RADU NIȚESCU
DANIELA RAȚIU

VINERI 03 MAI 2019 ora 18:00 MUZEUL DE ARTĂ COMPARATĂ

ISSN 2285 – 8229

ISSN-L 2285 - 8229